

ÁLIT

Lagt fram av arbeðsbólki, ið settur er at kanna
fyrimunir og vansar við einum
tættari skipanarligum og fyrisitingarligum
samstarvi millum
SØVN Á MENTANARØKINUM

25. september 2000

UNDIRVÍSINGAR- OG MENTAMÁLASTÝRÐ

KOMIÐ

27. SEP. 2000

Føroya Fornminnissavn

Á L I T

**Lagt fram av arbeidsbólki, ið settur er at kanna
fyrimunir og vansar við einum
tættari skipanarligum og fyrisitingarligum
samstarvi millum
SØVN Á MENTANARØKINUM**

25. september 2000

UNDIRVÍSINGAR- OG MENTAMÁLASTÝRIÐ

Limir arbeiðsbólksins

Jóannes Dalsgaard, deildarstjóri, formaður til mars 2000

Jákup Thorsteinsson, skrivari, hevur verið formaður síðan mars 2000

Martin Næs, landsbókavørður, Føroya Landsbókasavn

Lena Nolsøe, settur landsskjalavørður, Føroya Landsskjalasavn

Bárður Jákupsson, stjóri, Listasavn Føroya

Símun V. Arge, settur landsantikvarur, Føroya Fornminnissavn

John Kjær, Føroya Landsskjalasavn, umboð fyri øll starvsfólkini í mentanarsøvnunum

Nevndin er sostatt sett saman av 2 umboðum fyri Undirvísingar- og Mentamálastýrið, stjórunum í 4 mentanarstovnum landsins (landsbókasavn, landsskjalasavn, fornminnissavn og listasavn), og einum felags umboði fyri starvsfólkini á nevndu 4 stovnum. Dentur er lagdur á, at starvsfólkini á viðkomandi stovnum eru kunnaði um tað, sum farið er fram í arbeiðsbólkinum (Sí Skjal II):

Setningur arbeiðsbólksins

Í skrivi frá Undirvísingar- og mentamálastýrinum, dagfest 29. september 1999, er setningur bólksins orðaður á henda hátt (Sí Skjal I):

- lýsa endamál, tørv, ynski, trupulleikar og avbjóðingar hjá hvørjum stovni sær, nú farið verður inn í 21. øldina
- kanna fyrimunir við einum tættari skipanarligum og fyrisitingarligum samstarvi millum søvnini
- kanna vansar við einum tættari skipanarligum og fyrisitingarligum samstarvi millum søvnini
- Gera uppskot um, hvussu bygnaðurin kann verða skipaður um so er, at søvnini verða skipað í einum tættari skipanarligum og fyrisitingarligum samstarvi

Á fundi 14. 12. 1999 gjørði Jóannes Dalsgaard vart við, at nevndarsetningurin kann tulkast breitt, og at allir móguleikar mega havast fyri eyga. Úr fyrisitingarligum sjón-

arhorni var tó greitt, at framtíðar menning stovnanna má fara fram innan givnar karmar. Arbeiðið kann føra til stovnssamanlegging; men í øllum førum eigur tað at føra til økt samstarv stovnanna millum, har tænaustøðið verður varðveitt, samstundis sum menning sum heild fer fram innan politiskt ásettar karmar og fíggarligar avgerðir. Ætlanin er ikki at niðurleggja størv; men møguliga kann tað henda, at størv ikki verða sett aftur, tá fólk fara úr starvi vegna aldur ella av øðrum orsøkum.

Lýsing av Stovnunum

FØROYA LANDSSKJALASAVN

- samfelagsins minni

Landsskjalasavnið hevur røtur aftur til 1859, tá Leigubúðin í Tinganesi varð innrættað til skjalagoymslu hjá myndugleikunum. Um 1900 varð farið undir at flyta skjølini í Leigubúðini til Danmarkar; men hetta varð steðgað av løgtinginum, ið hevði ta støðu, at skjølini vóru ein partur av føroyskum mentanararvi og tí áttu at varðveitast í Føroyum. Eisini danskir embætismenn í Føroyum sóu nyttuna í at varðveita skjølini so nær stovnum teirra sum gjørligt. Skjølini vórðu síðani goymd í ymiskum húsum í Havnini, til løgtingið og ríkisstýrið bygdu hús á Debesartøð til bókasavn, skjalasavn og fornminnissavn, har flutt varð inn í 1932. Sum sjálvstøðugur stovnur varð savnið formiliga sett á stovn við løgtingssamtykt frá 4. oktober 1932 - sum amtskommunalur stovnur undir heitinum Færø Amts Arkiv. Endamálið var at varðveita skjølini hjá løgtingi og ríkisembætunum í Føroyum. Við heimastýrslógini 1948 vórðu mentamál yvirtikin, og við løgtingslóg nr. 31 frá 2. mai 1952 varð savnið skipað sum stovnur undir landsstýrinum.

Endamál og uppgávur landsskjalasavnsins eru ásett í løgtingslóg nr. 49 frá 28 apríl 1992, landsstýrisins kunngerð nr. 117 frá 5. juli 1995, landsskjalasavnsins kunngerð nr. 1 frá 25. juli 1995 og avtalu millum donsku stjórnina og landsstýrið frá 30. mars og 12. oktober 1990 um skjalasøvn hjá stovnum ríkisins í Føroyum. Sambært avtaluni verða skjalasøvnini hjá ríkisstovnunum umsitin eftir donskum reglum, og tí galda ásetingarnar í lov nr. 337 af 14. maj 1992 om offentlige arkiver m.v. við seinri broytingum fyri hesi søvn. Landsskjalasavnið umsitur sostatt bæði føroyska og danska lóg-gávu - og hevur sama myndugleika mótvegis donskum ríkisstovnum, sum Statens Arkiver hava mótvegis almennum stovnum í Danmark.

Landsskjalasavnið skal sambært lóg og kunngerðum:

- 1) tryggja varðveitingina av savnindum (skjølum), ið hava søguligt virði og/ella hava fyrisitingarligan og rættarligan týdning fyri borgarar og myndugleikar
- 2) hava savnindi tøk hjá myndugleikum og almenningi
- 3) gera tað møguligt at vraka savnindi, ið ikki eiga at verða varðveitt
- 4) inna gransking og menning við tilknýti til søvnini
- 5) herumframt hevur landsskjalasavnið lógarásetta skyldu at tryggja privat skjøl, ið verða hildin at hava stóran granskingarligan ella mentanarligan týdning.
(Sí Skjal III og IV).

FØROYA LANDSBÓKASAVN

Sambært løgtingslóg hevur landsbókasavnið til endamáls

- *at savna allar føroyskar bókmentir og so mikið sum gjørligt av bókmentum um Føroyar*
- *at vera meginbókasavn fyri allar Føroyar*
- *at vera vísindabókasavn*

So leingi lógin um megin-, fólka- og skúlabókasøvn ikki virkar, sum hon skal, er tað harafturat álagt landsbókasavninum at røkja tær umsitingarligu uppgáurnar, sum í henni eru.

Sum tjóðarbókasavn hevur landsbókasavnið fleiri aðrar uppgávur enn eitt vanligt fólkabókasavn. Umframt vanligt útlán av bókum verður m.a. eisini skrásett í **Føroya-deild** savnsins alt tað tilfar, sum føroyskt er, ella sum hevur nakað við Føroyar at gera. Árliga verður **Føroyskur Bókalisti** lagdur til rættis og útgivin. **Forlags- og prentskyldan** til útlond verður avgreidd her, **Bókasavns gjaldið** verður umsitið og avgreitt higani, altjóða bóka- og tíðarritsskrásetingarskipanirnar **ISBN** og **ISSN** verða eisini avgreiddar higani. **Skráseting, klárgerð og innbinding** av øllum bókasavns-tilfari til 17 fólka- og skúlabókasøvn í Føroyum fer fram í landsbókasavninum.

Síðan 1988 hevur stovnurin við lóg og í fyriskipanum fingið álagt fleiri og fleiri uppgávur, og torført er hjá leiðsluni at síggja samsvar ímillum uppgáurnar og so ta játtan, ið árliga verður játtað á løgtingsfíggarlógini (samanber her tað, sum om-

anfyri er skrivað um landsskjalasavnið). Úrslitið av hesum er, at allar uppgávur verða ikki røktar til fulnar. Tær uppgávur, sum liggja mest á láni, og sum landsbókasavnið átti at gjørt meira við beinan vegin, eru uppgávan sum m e g i n b ó k a s a v n fyri alt landið og so uppgávan hjá b ó k a s t o v n i, sum umrødd verður í § 11 í lógini frá 9/6-1988.

Her er so aftur dømi um ein stovn, sum longu frammanundan fær so lítla játtan á løgtingsfiggjarlógini, at ikki ber honum til at røkja lógarásettu skyldur sínar. Sí meira í Skjali V um viðurskiftini hjá landsbókasavninum og hinum bókasøvnunum í landinum.

(Sí Skjal V og V-B).

LISTASAVN FØROYA

Ólíkt hinum stovnunum er Listasavn Føroya sjálvsognarstovnur, ið er stýrdur av eini nevnd. Hesin bygnaður er bindandi fortreyt fyri tilveru savnsins og fortreyt fyri virksemi tess. Kemur ein samanlegging av stovnunum upp á tal, má havast í huga, at ikki ber til at broyta sjálvsognargrundarlagið hjá listasavninum - eitt nú við at leggja savnið undir eina felags savnsleiðslu, ið tekur leiðslurættin frá nevndini. Men, hinvegin nýtist hetta ikki at forða fyri, at listasavnið kann luttaka í framtíðar samstarvi - og við nevnda fyriverni fáa eitt tilknýti til eitt møguligt føroyskt savnsverk.

(Sí Skjal VI).

FØROYA FORNMINNISAVN

Lýsing.

Hugskotið um eitt føroyskt fornminnissavn er frá 1890. Í 1952 var almenni stovnurin Føroya Fornminnissavn settur á stovn við løgtingslóg. Í 1972 kom umsiting av lóg um bygdasøvn afturat.

Føroya Fornminnissavn hevur sambært lógum sínum sum høvuðsmál at virka fyri at:

- skráseta, kanna og hava eftirlit við jarðføstum fornminnum, sum lýst er í løgtingslóg um friðan av fornminnum og bygningum
- fyrireika og standa fyri útgrevstri av toftum, fornum búplássum og søguligum lendum
- savna, skráseta og framsýna forn lutir og lutir frá nýggjari tíð, sum lýsa livihátt, starvslíkindi og mentan føroyinga til ymsar tíðir - ella eru knýttir til søguligar hendingar

- hava í hondum savnan av staðanøvnum og munnliga goymdum søguminnnum - og hava hetta tilfar greitt til vísindaliga gransking (skyldan at savna staðanøvn er saman við staðanavnasavninum latin fróðskaparsetrinum)
- hava eftirlit við bygðasøvnum og veita teimum hjálp og leiðbeining.

Umframt lógarskipaðu virkisøkini virkar fornminnissavnið á økjum, sum annaðhvørt ikki ella ikki beinleiðis eru nevnd í lógunum. Stovnurin hevur so við og við fingið álagt at umsita ávísar friðaðar ognir landsins. Eisini er ráðgeving í sambandi við fornminni og friðaðar bygningar vorðin ein tyngjandi uppgáva. Umframt lógarbundna framsýningarvirksemið veitir savnið tænastr, ið somuleiðis hava sum endamál at kunna um siðsøgulig viðurskipti. Umframt lógarbundnu uppgávurnar at gera tilmæli til fornminnisnevndina í friðingarmálum virkar savnið sum skrivstova hjá fornminnisnevndini. Uppgávur stovnsins eru sera fjølbroyttar.

Fornminnissavnið er sostatt ein siðsøguligur fyrisitingar-, granskingar- og upplýsingarstovnur, sum fyrisitur vanligar savnsuppgávur, antikvariskar uppgávur, ráðgevingar- og eftirlitsuppgávur við bygðasøvnum og uppgávur við ognarumsjón fyri tað almenna. Í so máta er stovnurin líkur samsvarandi stovnum í Íslandi, Grønlandi, Svøríki, Álandi og Finlandi, men ólíkur stovnum í Noregi og Danmark, har somu verkevni eru spjadd yvir triggjar ella fleiri fyrisitingar- og granskingarstovnar.

Í mun til uppgávur savnsins er arbeðsorkan alt ov lítil, og sum skilst er virksemið hjá stovninum við tíðini farið út um tað, sum savnslógin frá 1952 fyriskipar. Savnslógin er sostatt ikki longur tíðarhóskandi. Ein annar høvuðstrupulleiki er, at fyrisitingaruppgávurnar fylla so nógv í gerandisdegnum, at stundir verða hvørki at gera tær til lítar ella til neyðuga gransking í tí sambandi. Fornminnissavnið hevur eisini sínar granskingarnormar; granskingin er tó í alt ov stóran mun frítíðargransking.

Tær lógir, ið liggja til grund fyri fornminnissavninum og virki tess, eru:

- Løgtingslóg nr. 19 frá 16. september 1948 um friðan av fornminnum og bygningum, sum seinast er broytt við løgtingslóg nr. 11 frá 19. apríl 1972
- Løgtingslóg nr. 32 frá 2. mai 1952 um fornminnissavn, sum seinast er broytt við løgtingslóg nr. 24 frá 9. apríl 1964
- Løgtingslóg nr. 17 frá 9. mai 1972 um bygðasøvn við mentanarsøguligum týðningi, sum er broytt við løgtingslóg nr. 88 frá 17. juli 1986

Samstarv. Fornminnissavnið hevur einki formaliserað samstarv úteftir, men hevur í dagliga virki sínum regluligt samskipti við aðrar stovnar. Serliga kunnu nevast

- Matrikulstovuna - samstarv um eina skrásetingarverkætlan
- Fróðskaparsetrið - samstarv um innsavningar, undirvísing og granskingarligt virksemi

- Stovnarnir á Debesartrøð - samstarv um EDV-menning

(Víst verður til hjálagt Skjal VII).

Útgreinað uppskot um samstarvsøki millum allar 4 stovnarnar

Eitt meira útgreinað samstarv millum mentanarstovnarnar er skotið upp í skrivi frá landsbókavørðinum og landsskjalavørðinum tann 16 juni 2000. Her verður roynt at skitsera eitt uppskot sum lýsir, hvussu nevnda samstarv kann mennast, uttan tó at talan verður um at leggja stovnarnar saman. Í hesum sambandi verður gjørt vart við, at tað kann tykjast í dag sum fitt av peningi verður brúktur uppá stovnarnar; men tó hava stovnarnir trupult við at hava opið fyri almenninginum, hóast hetta skuldi verið ein av høvuðsuppgávum teirra (á øðrum stað er víst á, at játtanin til stovnarnar er so avmarkað, at teir ikki megna at greiða lógarásettu skyldur sínar).

Síðani verður gjørt vart við, at samvinna millum almennu mentanarstovnarnar kann bøta um møguleikarnar hjá stovnunum at geva almenninginum betri tilboð á mentanarøkinum. Hugsað verður serliga um tann partin av virkseminum, ið er andlit stovnanna úteftir - PR, framsýningartiltøk, kunningartiltøk o.t. Eitt sjónarmið í hesum sambandi er, at søvnunum skulu útvegast betri møguleikar fyri at gera góðar framsýningar. Øll søvnini hava størri ella minni tørv á at hava serframsýningar. Sjálvandi er hesin tørvur ymiskur: tað er natúrligt, at eitt listasavn letur upp nýggja serframsýning hvønn mánað. Onnur søvn kundu kanska hugsað sær eina serframsýning um árið. At gera eina náttúrufrøðiliga, fornfrøðiliga ella søguliga framsýning kann vera munandi meira tíðar- og tilfeingiskrevjandi, enn at gera eina lista- ella bókaframsýning. Summar framsýningar krevja serliga útgerð - skjøl og viðkvæmir gripir krevja montrur, og mangan skal fotografur í arbeiði osfrv.

Mett verður, at til ber at samstarva um hesi øki:

EDV

Eftirútbúgvingar

Fíggjarmál

Flutningur

Framsýningar

Goymslur

Granskingarumhvørvi

Handbókasavn

Húsavørðar

Innbinding

Journalisering

Konservering
Lesistovumøguleikar
Løgfrøðimál
Mentanetið
Mikrofilming og talgilding av tilfari
Pedagogiskt samstarv
PR
Umsitingarligt samstarv av ymiskum slagi
Útgávur
Útgerð

Viðmerkingar:

EDV

Sum er hava landsbókasavnið og landsskjalasavnið felags ambætara. Eisini eru keyptar teldur í felag. Hetta samstarv kundi verið víðkað til allar stovnarnar við felags teldufólki í samsvari við samstarvið í Traðarnetinum og tí komandi mentanetinum. Øll søvnini hava tørv á serkønari ráðgeving á telduøkinum - m.a. í sambandi við skráseting. Her kundi felags ráðgeving verið gagnlig.

Eftirútbúgvingar

Starvsfólkatalið tilsamans hjá stovnunum er umleið 50. Í staðin fyri at senda nøkur fá í senn til onnur lond til dýrar eftirútbúgvingar, kundi á nøkrum økjum borið til at fingið felags eftirútbúgving, sum kundi verið í Føroyum. T.d. eftirútbúgving í varðveiting av ymiskum tilfari, skráseting, og á telduøkinum - hesar savnstænastur eru evni av felags áhuga. Nevndu eftirútbúgvingar kundu fingist í lag í samstarvi við t.d. fróðskaparsetrið, læraraskúlan ella annan útbúgvingarstovn.

Fíggjarmál

Nevnt hevur verið, at stovnarnir kundu havt felags serkønan persón í fíggjarmálum. Samskiftið við m.a. gjaldstovu, lónardeild og fíggjardeildina í UMMS um fíggjarlig viðurskipti kann vera fløkt. Hesum kundi eitt fólk tikið sær av vegna allar stovnarnar.

Flutningur

Landsskjalasavnið og landsbókasavnið hava, sum er, samstarv um bil, og hetta virkar væl. Samstarvið kundi verið víðkað til at umfata bilarnar hjá øllum stovnunum, soleiðis at bilar eru til taks í teirri stødd ella til tann tørv, sum brúk er fyri - á henda hátt kundi talan verið um eitt flutningssamstarv.

Framsýningar

Brúk er fyri felags hentleikum, útgerð og starvsfólkum til framsýningar. At samskipa framsýningarnar gevur eisini almenninginum betri innlit í, hvat hvør stovnur arbeiðir við.

Skotið verður upp, at ein framsýningarmanning verður tøk hjá øllum søvnunum at brúka. Í felag leggja søvnini til rættis ætlan fyri 1 - 2 ár fram um tey framsýningartiltøk, einstaki stovnurin hevur í huga. Framsýningarmanningin skal so vera tøk hjá hvørjum stovni eitt ávíst tíðarskeið eftir hesi ætlan. Hvørt savn sær leggur fyrst sjálvt innihaldið í framsýningum sínum til rættis og finnur fram alt framsýningartilfar. Framsýningarmanningin, ið skal finna praktiskar loysnir og geva framsýningini vakra útsjónd og pedagogiska uppbygging, skal í minsta lagi vera:

1 arkitektur/designari e.t.

1 grafikari/fotografur

1 hjálparfólk, ið er fitt í hondunum og hevur didaktiska bakgrund (møguliga læraraútbúgving)

1 konservatorur

Umframt eru á hvørjum stovni fólk, vitan, kunnleiki og útgerð, ið kunnu koma framsýningartiltøkunum hjá hinum stovnunum til góðar.

Brúk er fyri fólk, ið kann gera undirvísingartilfar o.a. í sambandi við framsýningarnar og í samstarvi stovnanna millum. Listasavnið leggur stóran dent á eitt samstarv á framsýningarøkinum, har náttúrugripasavnið eisini kann koma inn í myndina.

Goymslur

Spurningurin um goymsluviðurskipti hevur verið nógv umrøddur. Bæði landsbókasavnið, landsskjalasavnið og fornminnissavnið hava lógarásettar skyldur til at taka ímóti tilfari - bæði frá tí almenna og tí privata, og at goyma hetta tilfar til ævigar tíðir. Hetta krevur bæði pláss og umstøður. Tørvurin á plássari bara veksur, og krøvini til varðveitingarumstøðurnar vaksa eisini, serstakliga tá hugsað verður um, hvussu alt edv-tilfarið og myndartilfarið verður varðveitt á besta hátt. Tosað varð eisini um at útvega eina kuldagoymslu til tað tilfar (m.a. filmar) hjá stovnunum, sum krevur tað. Eisini eigur at vera umhugsað, hvussu vit best skipa fyri øðrum goymslum, t.d. í sambandi við framsýningarútgerð og aðra útgerð. Tó er at siga, at goymsluumstøðurnar hjá fornminnissavninum eru munandi betraðar, síðan bygningurin í Brekkutúni var keyptur. Síðan tá eru gripagoymslur savnsins komnar undir tryggari og betur skipaði viðurskipti. Goymskan hjá fornminnissavninum er tó longu vorðin ov lítil, og neyðugt verður í næstum at skipa serstaka bátagoymslu.

Granskingarumhvørvið

Allir stovnarnir eru granskingarstovnar eisini í týðninginum at teir goyma tilfar og eru grundarlag undir og neyðugir fyri meginpartin av teirri gransking, sum fer fram í Føroyum.

Fyri at menna granskingarumhvørvið, kundi skrásetingararbeiðið samskipast, og felags lesistova við granskingarrúmum og handbókasavni kundi verið gjørd (hetta er tó í umbúna). Eisini kunnu stovnarnir fara undir felags granskingarverkætlanir innan evni, sum umfata fólk á fleiri stovnum.

Handbókasavn

Allir stovnarnir hava handbøkur, ið ikki allar eru skipaðar eins væl. Her verður mælt til, at alt verður skrásett í telduskipanina hjá landsbókasavninum, soleiðis at vit hava eitt savnað yvirlit yvir alt tilfar av handbókum við upplýsingum um, hvar tað er - og hvussu tað kann brúkast.

Húsavørðar

Sum er eru landsbókasavnið og landsskjalasavnið í húsavarðaskipanini hjá stovnunum á Debesartrøð, og henda skipan virkar sum heild væl. Hvussu hetta skal samskipast millum omanfyrinevndu 4 stovnar, er heldur torført at gera sær greitt, tá ið stovnarnir liggja so spjaddir. Lítið er tó at ivast í, at stovnarnir høvdu havt gagn av einari felags húsavarðaskipan, sum kanska kundi havt tilhald á einum felags verkstaði - sum hevði við innbinding, konservering, fotografering og annað at gera.

Innbinding

Sum er hevur landsbókasavnið egnan bókbindaraverkstað. Høvuðsuppgávan á verkstaðnum er at binda inn bøkur, tíðarrit o.a. til landsbókasavnið og til bygda- og skúlabókasøvnini í landinum. Tó eru undantikin býarbókasavnið og skúlabókasøvnini í Havn. Eisini tekur bókbindarin lut í arbeiðinum við framsýningum. Í lötuni starvast ein bókbindari og eitt hjálparfólk á verkstaðnum. Arbeitt verður við at fáa ein bókbindaralærling. Manningin á bókbindaraverkstaðnum hevur meira enn nóg mikið at gera, og hetta virksemið átti at verið útbygt, so at innbindingin fevndi um øll bygda- og skúlabókasøvnini í landinum - eisini í Havnini - og møguliga eisini um tilfar frá landsskjalasavninum, fornminnissavninum og listaskálanum í tann mun, tørvur er á hesum. Landsskjalavørðurin hevur víst á, at ein bókbindari átti at verið knýttur at landsskjalasavninum.

Innsavning

Allir stovnarnir hava sum uppgávu at savna tilfar. Her átti at verið umhugsað ein felags innsavningarætlan soleiðis, at stovnarnir vita av hvørjum øðrum í sambandi við móttøku og skráseting av tilfarinum.

Journalisering

Nógv tilfar kemur inn á stovnarnar - og nógv er tað sama, sum kemur til allar stovnarnar, sum ikki nýtist at verða skrásett fleiri ferðir. Samstarv kundi verið á journaliseringsøkinum soleiðis, at stovnarnir høvdu eina felags edv-journaliseringsskipan.

Hon kundi verið gjørd á teldunetinum og kanska verið brúkt sum royndar- og/ella upplæringarskipan fyri aðrar almennar stovnar - av tí at landsskjalasavnið hevur serkunnleika og lógarásett eftirlit og ráðgeving á økinum.

Konservering

Fornminnissavnið er tann einasti av stovnunum, sum hevur konservator og konserveringsverkstað. Tó hevur savnið av og á havt fyri neyðini at boðsenda fremmandum konservatori at taka sær av serligum uppgávum, sum so eru gjørdar í konserveringarverkstaðnum í fornminnissavninum.

Landsskjalasavnið hevur í nógv ár ikki havt konservator. Arbeiðið hevur ligið á láni, tí ikki hava verið ráð til at seta konservator í savninum - ella at senda savnindi aðra staðni til konserveringar. Við einum felags konservatorverkstaði til allar stovnarnar kundu hesir í felag havt m.a. grafiskan konservator og møguliga bókbindara, sum eisini, um orka var til tess, kundi átikið sær uppgávur fyri privatfólk og stovnar. Evnið var viðgjørt í 1997 - í sambandi við ætlanina um at byggja nýtt landsskjalasavn. Tá høvdu varðveitingarstovnarnir fundir við arkitektin á landsskrivstovuni um eina felags savnstænastu.

Sum áður nevnt hevur landsbókasavnið bókbindara, men ikki konservator. Í tí tíðarskeiðinum, tá landsskjalasavnið hevði konservator í starvi, var ofta ymiskt samstarv millum hesar báðar handverkarnar, tá tað snúði seg um umvælingar og viðgerð av pappíri. Eisini var gott samstarv millum konservatorarnar á landsskjalasavninum og fornminnissavninum um uppgávur, sum kravdu kunnleika um konservering innan bæði pappír og gripir.

Landsbókasavnið hevur ikki brúk fyri einum heilum grafiskum konservatori, men av og á hevði tað verið gott at havt slíkan tøkan til ymisk umvælingararbeiði og varðveitsluarbeiði - umframt til fyribyrkjandi arbeiði.

Listasavn Føroya metir ikki, at grundarlag er fyri at seta konservator í starv í listasavninum. Sum er verða verk, ið hava tørv á konservering, send av landinum. Í summum førum er tað Fælleskonservering í Danmark, ið er konserveringsstovnur við deildum í Århus og Helsingør, ið dansk listasøvn reka í felag. Í øðrum førum eru brúktir privatir konservatorar. Nakrir savnsgripir hava umvæling fyri neyðini, ið einans kunnu gerast á konservatorverkstaði við serútgerð - so sum vakuumborði, ið eisini verður brúkt til pappírs- og tekstilkonservering.

Men meginparturin av listaverkunum hevði kunnað verið viðgjørdur í Føroyum, tað hevði havt munandi sparing við sær. Eitt høli eigur at vera fingið til vega, ið kann nýtast til verkstað.

Lesistova

Landsskjalasavnið og landsbókasavnið hava hvørt sína lesistovu. Hvørgin nøktar tann tørv, sum ein nýmótans lesistova krevur. Miðað eigur at vera ímóti, at vit finga í lag eina stóra, professionella lesistovu, har umstøðurnar eru góðar, og trygdarviðurskipt-

ini eru eftir bókini. Hetta kundi verið við til at skapa tað rætta granskingarumhvørvið. Viðmerkjast skal her, at her eru vit á rættari leið við tað, at mentamáladeildin hevur skipað fyri, at landsbókasavnið og landsskjalasavnið kunnu flyta inn í gomlu bókasavnhúsin á Debesartrøð.

Lógarmál

Nevnt hevur verið, at stovnarnir kundu havt felags serkønan persón í lógarmálum, sum eins og á figgjarøkinum kundi tikið sær av øllum juridiskum spurningum.

Mentanetið

Víst verður til tað sera spennandi og áhugaverda álitið um føroyskt mentanet, sum ein arbeiðsbólkur við umboðum fyri m.a. omanfyri nevndu stovnar lat landsstýrismanninum 31 mai í ár.

Mikrofilming

Landsskjalasavnið og landsbókasavnið hava saman útvegað sær útgerð til mikrofilm-upptøku. Hetta samstarvið eigur at styrkjast og mennast á tann hátt, at vit fáa útbúgvandi fólk til hesa uppgávuna - og hóskaði høli at hava útgerðina í. Mikrofilmað tilfar verður nógv brúkt, hóast edv-tøknin er langt framkomin. Tað vísir seg at vera neyðugt at mikrofilma nógv tilfar - eisini til at hava sum trygdarkopi. Harumframt er neyðugt at talgilda mikrofilmarnar.

Pedagogiskt samstarv

Upplýsingar- og kunningarvirksemi

Savnslæraratænastan eigur at verða útbygd soleiðis, at skúlaverkið fær betri samband við søvnini. Á hesum øki hava øll søvnini stóran tørv, men innihaldið er sum vera man ymiskt. Tað er ikki væntandi, at ein savnslærari, ið er listakønur, eisini skal hava søguligt ella náttúrufrøðiligt innlit. Men tað kunnandi og upplýsandi samskiptið við skúlarnar kann kortini samskipast. Savnslærararnir við tey ymisku søvnini kunnu samstarva og leggja kunningarartilfær til rættis og gera kunningarartilfær í felag. Hetta kunningarvirksemi kann so aftur koma samskiptinum við almenningin sum heild til góðar - so almenningurin fær meira at vita um framsýningar, serframsýningar og onnur tilboð. Tá Mentanetið verður veruleiki, skal kunningarartilfærið frá søvnunum á netinum dagførast. Hesum kann tann samstarvandi savnslærarabólkurin taka sær av.

Skráseting

Landsbókasavnið hevur útvegað sær eina edv-bókasavnsskipan. Í hesi áttu allir stovnarnir at fingið teirra bókasavn skrásett, so almenningurin lættari fekk atgongd til tær yrkisbókmentir, sum eru á teimum almennu mentastovnunum.

Umsitingarligt samstarv av ymiskum slagi

Av tí at teir 4 stovnarnir, sum eru umboðaðir í arbeiðsbólkinum, liggja langt frá hvørjum øðrum, slepst ikki undan dupluttum virksemini. Lógu stovnarnar saman í einum stórum savnshúsum, hevði betur borið til at tala um eitt nú felags fyrisiting; men sum er meta stovnarnir ikki, at hetta ber til.

Útgávur og PR

Nógv meira samstarv átti at verið á hesum øki, og til hetta nýtist eingin fysisk samanlegging, men treytin er, at stovnarnir tala saman. Útgávan av tíðarritinum FRØÐI er eitt dømi um útgávusamstarv. Stovnarnir kundu til dømis havt fólk, sum tóku sær av at samskipa útgávu av ársfrágreiðingum og øðrum kunnandi bóklingum um søvnini og tí, tey hýsa og gera.

Útgerð og annað tilfar

Í fleiri førum er longu samstarv um útgerð ella um útvegan av útgerð. Hetta samstarv kann útbyggjast og er ikki treytað av fysiskari samanlegging.

Landsskjalasavnið og landsbókasavnið hava seinastu árin verið saman um eitt nú keyp av bili, mikrolesarum, mikrofilmútgerð og edv.

Landsbókasavnið hevur eisini í fleiri førum verið við til at keypa dýr útlendsk tíðarrit saman við øðrum stovnum.

Samanumtikið verður sagt, at sum er verður longu samstarvað stovnanna millum á fleiri av omanfyrinevndu økjum, meðan tað á øðrum økjum kundi verið umhugsað at tikið samstarv upp, uttan at stovnarnir tó vórðu samanlagdir fysiskt. Á øðrum økjum ber harafturímóti ikki til at samstarva, tí at stovnarnir liggja fysiskt langt frá hvørjum øðrum - og eisini av teirri orsök, at stovnarnir hava ábyrgdina av so ymiskum økjum og uppgávum.

Fyrivarni.

A:

Í skjali, dagfestum 29. mars 1996 (Sí skjal IV, sent Mentamáladeildini 11.8-2000 av setta landsskjalavørðinum) verða sett upp ymisk fyrilit viðvíkjandi stovnssamanlegging. Skrivið er orðað í sambandi við hugsanir Finn Norman Christensens um møguga samanlegging av stovnum á Debesartrøð undir hugsaða tiltakinum "*Nýskipan av Fróðskaparsetri Føroya*", har ávísar ávegismetingar vóru gjørdar um at savna stovnar á Debesartrøð undir setrið út frá tveimum høvuðsgrundgevingum: 1) *stovnarnir eru í umhvørvi setursins*, og 2) *stovnarnir royna eisini at fremja gransking*. Endamálið var at kanna, um "*stovnarnir meira formiliga kundu verða knýttir at setrinum og einum heilum leiðslubygnaði*".

Landsskjalasavnið var atfinningarsamt mótvegis hesum hugsanum - í høvuðsheitum út frá hesum sjónarmiðum, sum landsbókasavnið og fornminnissavnið eisini taka undir við:

1) Teir triggir stovnarnir Føroya Landsbókasavn, Føroya Fornminnissavn og Føroya Landsskjalasavn eru elstu mentanarstovnar í landinum. Teir hava verið sjálsstøðugir stovnar frá byrjan av við egnum lógargrundarlagi. Um 1992-lógina verður sagt, at við henni fekk landsskjalasavnið sína egnu lóg, sum er meinlík skjalasavnslógunum í øðrum Norðurlondum. *Júst henda lóg myndar skjalasavnið sum tann stovn, savnið í veruleikanum er við sermerkta endamáli tess, sum ætlandi hevði kámost burtur, um landsskjalasavnið bert skuldi verið deild undir setrinum.*

Teir nevndu triggir stovnarnir hava virkað á Debesartrøð síðan 1932 (fornminnissavnið tó seinri flutt til Hoyvíkar). Tað var sostatt fróðskaparsetrið, ið var sett í umhvørvi stovnanna og ikki umvent.

2) Um **granskingina** verður sagt, at landsskjalasavnið, eins og hinir báðir stovnarnir, hevur lógarásetta skyldu at granska, og at granskingin fer fram eftir ásettum reglum, ætlanum og prioriteringum. Landsskjalasavnið er, eins og systurstovnar tess í Grønlandi og Danmark, ein umsitingarstovnur - men eisini ein *sektorgranskingarstovnur*, og hevur hetta samband við lógarásettu uppgávur og sjálvt endamál savnsins. Talan er um gransking, ið knýtt er at tæna stuveitingum, sum savnið letur øðrum almennum stovnum, men sum eisini er ein fortreyt fyri tí vísindaliga grundaðu skráseting av eldri skjalasøvnnum, sum fer fram á landsskjalasavninum. Harumframt er talan um gransking í sambandi við fyrispurningar frá granskarum - og um fría søguliga gransking. Granskingin er á høgum støði; men virkisstøðið er tarnað av tørvandi játtanum á figgjarlóg landsins. *Undir hesum punkti 2) er sostatt sett upp tann gransking, ið er eyðkend fyri landsskjalasavnið, og sum er háttað annarleiðis enn granskingin á hinum trimum stovnunum. Men, hinvegin líkist gransking landsskjalasavnsins teirri gransking, ið fer fram í landsskjalasøvnnum í hinum Norðurlondunum. Beinleiðis samanlegging við aðrar stovnar fremur neyvan her umrøddu gransking.*

3) Gjørt verður síðani vart við, at tað er munur á einum tættari granskingarsamstarvi, sum eingin kann hava nakrar atfinningar ímóti, og beinleiðis samanlegging av stovnum. Í hesum sambandi verður gjørt vart við, at landsskjalasavnið hevur **aðrar lógarfestar funktiónir enn granskingina**. Hesar funktiónir eru so sermerktar fyri skjalasavnið, at tær tala ikki fyri nakrari samanlegging, tí tær kunnu bert fremjast á skjalasavninum sjálvum. Í stuttum kunnu tær setast soleiðis upp, samstundis, sum víst verður til Skjal IV einaferð enn:

- a. *tænastur til almennar stovnar*
- b. *tænastur til aðrar brúkarar*
- c. *umsitingaruppgávur*

d. varðveiting sum heild

e. gransking, ið er sermerkt fyri landsskjalasavnið

Punktini a-e eru nærri lýst í Skjali IV, og tey verða nýtt sum mótargument móti samanlegging við annan stovn (í hesum føri fróðskaparsetrið) m.a. við teirri grundgeving, at ein samanlegging av tílíkum slagi ikki fór at geva brúkarunum eitt betri produkt innan hesar meginfunksiónir enn tað, sum stovnurin framleiddi undir tá galdandi játtanarumstøðum. Skuldi framleiðslan betrast, var neyðugt við øktari játtan; men ein meira ella minni fyrilitaleys samanlegging við annan stovn ikki fór at geva teimum ymisku brúkarunum betri framleiðslu. Landsskjalasavnið gjørdi vart við, at neyðugt var við eini rímiligari javnvág millum lógarásettar uppgávur og einari árligari játtan á fíggjarlógini. Hetta er júst sama argument, sum bæði landsbókasavnið og fornminnissavnið hava nýtt í líknandi sambandi (sí á øðrum staði í Álitinum).

Omanfyrinevndu grundgevingar eru í síni tíð nýttar ímóti samanlegging við fróðskaparsetrið; men leiðslan í landsskjalasavninum ger vart við, at tær eru so mikið generellar, at tær eisini mega havast í huga, um samanlegging við annan stovn kemur upp á tal. Hinvegin hevur leiðslan í skjalasavninum positiva hugsan um samstarv við hinar tríggar mentanarstovnar, har tað ber til á natúrligan hátt.

Legg at enda merki til, at í nevnda Skjali IV ger landsskjalasavnið vart við, at í Grønlandi eru Skjalasavnið og Fornminnissavnið lögð saman, og har eru royndirnar fyri skjalasavnið eintýðugt ringar, sum tikið verður til í skjalinum.

B:

Í skrivi, dagfestum 30.03.1996, gjørdi landsbókavørðurin ymiskar viðmerkingar til ta ætlan, sum meðan Finn Norman Christensen var forstjóri í landsstýrinum og Jóan Pauli Joensen var rektari á fróðskaparsetrinum, var tilevnað til tess at leggja menta- og vísindastovnar á Debesartrøð inn undir fróðskaparsetrið. Ætlanin var, at samanleggingin skuldi fremjast undir heitinum "Nýskipan av Fróðskaparsetri Føroya".

Í skrivinum, sum stjórnarnir á landsbókasavninum, landsskjalasavninum og forngripasavninum tóku undir við, ávaraði landsbókavørðurin móti fyrilitaleysari samanlegging, ið ikki frammanundan var væl gjøgnumhugsað og fyrireikað. Dentur var í hesum sambandi lagdur á, at "*samstarv er at hava virðing fyri hvørjum øðrum*", og at samanlegging bert kann gerast, tá eyðsýndar fortreytir eru fyri hesum, sum eru til gagns fyri avvarandi stovnar og almenningin, sum í føri sum hesum er nýtari av stovnunum og tænaðum teirra. (Víst verður til viðheftu Skjøluni IV, V og V-B í hesum sambandi).

C:

10. apríl 1996 skrivaði landsantikvarurin í brævi til landsstýrið m.a. hesi orð (í sambandi við ætlan Finn N. Christensens um samskipan av søvnunum undir fróðskapar-

setrið): "Tvingsilshugtøk sum samskipan og samanlegging eru vánalig surrogat fyri samskifti og samstarv, í teimum er eingin positivur samstarvsandi. Tað samstarv, sum óivað øll halda vera ynskiligt, verður eftir mínum tykki best skipað um ta styrktu mentanardeildina. Tað mátti verið natúrliga uppgávan hjá deildarstjóranum har at skipa fyri positivum samstarvi millum stovnarnar undir mentamáladeildini og millum stovnarnar og deildina. ... fari eg at mæla Føroya Landsstýri til at lata mentanardeildini upp í hendi í samstarvi við stovnarnar at gjøgnumganga ábyrgd og uppgávur hjá stovnunum og samskiftisprosedurur við mentamáladeildina við tí fyri eyga eisini at styrkja og menna stovnarnar og betra samskifti teirra við meginfyrisingina" (SkjalVIII).

NIÐURSTØÐA/TILMÆLI

Um víst verður til høvuðstekstin í Álitinum í síni heild er at siga, at stovnsleiðararnir hvør sær skrivliga hava lýst endamál, tørv, ynski, trupulleikar og avbjóðingar hjá stovni teirra, nú komið er út í 21. øldina.

Endamálini við teimum fyra stovnunum eru nágreiniliga lýst bæði í frágreiðingum frá stovnsleiðarunum og í tí lógartilfari, sum er viðgjørt á fundunum í arbeðsbólkinum. Týðningarmestu partarnir av hesum tilfari eru viðheftir Álitinum sum fylgiskjøl. Umboð fyri starvsfólkini í teimum fyra stovnunum hefur ávegis gjøgnum arbeðsgongdina gjørt vart við viðurskifti og áhugamál starvsfólkanna.

Flestu av stovnunum hava mong ár á baki, nakrir teirra hava røtur heilt aftur í 19. øld. Týðningur teirra sum føroyskir mentanarstovnar kann neyvan yvirmetast. Hvør teirra hefur sína stóru mentanaruppgávu (umframt mangt annað lógarbundið, fyrisingarlígt og ráðgevandi virksemi) at reka, og í øll hesi mongu ár, stovnarnir hava verið virknir, hava teir virkað sum sjálvstøðugir stovnar, ið hvør hefur sín serliga og sermerkta profil, virkisøki, viðskiftafólk, almennar uppgávur, innsavning, gransking við meira.

Ein felags høvuðstrupulleika hava allir stovnarnir - nevniliga, at bæði stovnsleiðslurnar og starvsfólkini ásanna, at árliku játtanirnar á løgtingsfíggarlógini eru ov lágar. Hetta forðar í mongum førum stovnunum í at rækka lógarásettu mál teirra. Sum beinleiðis dømi um hetta kann nevast nýggja bókasavnslógin, sum søgd verður at vera ein frálík lóg - trupulleikin er tó tann, at landsbókasavnið ikki fær tillutaðan nóg nógvan pening til at seta í verk og inna alt tað, sum ásett er í lógartekstinum.

Í fornminnissavninum, landsskjalasavninum og listasavninum eru eisini nógvar uppgávur, sum liggja á láni vegna tess, at ov lítið av peningi er til at reka stovnarnar fyri.

Umboð fyri stovnarnar eru tí á einum máli um, at illa ber til at tosa um veruligar rationaliseringar og ítøkiligar sparingar, fyrr enn stovnarnir eru komnir upp á eitt støði, sum ger teir færar fyri at virka eftir ásettum og fyriskipaðum reglum. Trupulleikin kann eitt nú lýsast við orðunum hjá landsbókavørðinum: "Tað er so lítil meaning í at knokkroyta ein berskøllutan". Við verandi játtan eru stovnarnir ikki færir fyri í verki at gera stóran part av tí, ið álagt teimum er við lóg.

II.

Í veruleikanum er tað so, at stovnarnir á mentanarøkinum enn eru skerdir av teimum sparitiltøkum, sum sett vóru í verk í sambandi við figgjarkreppuna í nítíárunum. Enn hevur ikki verið politiskt gjørligt at fáa stovnarnar upp á sama støði, sum teir vóru á, áðrenn skerjingarnar í nítíárunum vóru framdar. Lítil ivi tykist vera um, at teir fyra mentanarstovnarnir, ið her eru viðgjørdir og lýstir, figgjjarliga sæð eru eftirbátar í mun til aðrar almennar stovnar. Tørvandi politiskt medvit tykist í mongum førum vera um týdning stovnanna fyri føroyska mentan, føroyskan samleika og sum grundstøði undir føroyskari granskning. Hetta er óheppið í eini tíð, tá samfelag okkarauttan iva stendur fyri ovurstórum fremmandum mentanarárini í næstu framtíð. Her verður serliga hugsað um tær broytingar, sum kunnu fara fram, um vinnuligi bygnaður samfelagsins verður broyttur (møguliga við eini komandi oljuvinnu) og ta ávirkan, hetta fer at hava á samfelagsskipan, menning og mentan føroyinga.

Tað er serliga út frá hesi sannføring, at umboð fyri stovnarnar hava víst á tað neyðuga í at koma upp á tað virkisstøði, sum verður kravt av stovnunum, áðrenn farið verður at tosa um ítøkiligar stovnssamanleggingar.

Tríggir av stovnunum eru landsstovnar í vanligum týdningi. Listasavnið er formiliga sjálvsogarnarstovnur. Henda skipan hevur serliga gjørt tað gjørligt hjá Listasavninum at fáa pening úr ávísum grunnumuttan fyri Føroyar. Listasavnið hevur sostatt ein annan bygning enn hinir tríggir stovnarnir. Hetta forðar fyri beinleiðis samanlegging við aðrar landsstovnar, men er eingin forðing fyri samstarvi við hinar stovnarnar á mentanarøkinum.

Vísandi til punktini 2 og 3 í setningi arbeiðsbólksins ber til at siga, at allir stovnarnir eru fúsir at samstarva, og ávíst samstarv stovnanna millum fer longu fram sum er. Í Álitinum eru neyvt skrásettir teir samstarvsmøguleikar stovnanna millum, sum viðgjørdir eru í arbeiðsbólkinum. Eisini er skrásett tað samstarv, sum í løtuni fer fram.

Tíverri kemur eisini til sjóndar, at sparingarnar og niðurskurðirnir í nítíárunum hava ført við sær, at nógvir samstarvsmøguleikar eru dotnir niður fyri. Hesir eru eisini viðgjørdir í Álitinum.

Nevndarlimirnir hava serliga víst á samstarv í sambandi við framsýningar, ið kundu verið gjørdar av stovnunum í felag. Í hesum sambandi hevur serliga listasavnið víst á tað áhugaverda, um náttúrugripasavnið kundi verið tikið inn í hetta samstarv.

Stovnsleiðslurnar, sum umboðaðar eru í arbeiðsbólkinum, hava víst á ymiskar forðingar fyri beinleiðis samanlegging av stovnunum. Av hesum kunnu nevast:

III.

1) Stovnarnir hava virkað hvør sær í mong ár, og í hesum langa tíðarskeiði hava teir ment sín egna identitet og fakliga profil, 2) Tað, at stovnarnir liggja langt frá hvørjum øðrum (bert tveir eru eftir á Debesartrøð), er í sjálvum sær ein forðing fyri samanlegging, ið lættari kundi verið framd, um stovnarnir fingi ein stóran felagsbygning, sum kundi verið karmur um fyrisiting, dagligt virki, goymslur og framsýningar v.m., 3) Lógarásetta virksema stovnanna ger, at til dømis eitt landsskjalasavn í Føroyum líkist meira einum líknandi stovni í t.d. Grønlandi ella Danmark enn einum av hinum stovnunum í Føroyum, sum arbeiðsbólkurin hevur viðgjørt í hesum sambandi. Samstundis hava fleiri av limunum í arbeiðsbólkinum tó víst á, at tað kundi verið áhugavert, um limirnir kundu fingið høvi at kunnað seg um, hvussu samstarvs- og samanleggingarspurningar eru viðgjørdir í grannalondum okkara. Men, leiðslan í landskjalasavninum hevur eisini ført fram, at royndirnar úr Grønlandi, har skjalasavn og fornminnasavn eru skipaði undir felags leiðslu, eru negativar fyri grønlenska skjalasavnið.

Verður tað eitt ófrávikiligt krav, at eitt nú Føroya Landsbókasavn skal samstarva meira, ella - kanska í mest víðgongda føri - skal leggjast saman við øðrum stovni, so má fyrst skil fáast á bókasavnslóggávuni í landinum, tí sum er fer ein stórur partur av núverandi arbeiðsorkuni hjá starvsfólkunum í landsbókasavninum til at samstarva við bygda- og skúlabókasøvn landsins, sum eru 25 í tali.

Skal samanlegging ella víðkað samstarv við aðrar stovnar gerast innan fyri teir somu fíggarligu karmarnar sum teir, ið eru galdandi í løtuni, so má arbeiðssetningurin hjá landsbókasavninum gerast øðrvísi, og so mugu onnur taka sær av at standa fyri tænastuveiting til bygda- og skúlabókasøvnini. Víst verður í hesum sambandi til bókasavnslógina frá 1988, § 11 um Bókastovuna.

Hinvegin hava stovnsleiðslurnar víst á, at stórur tørvur er á einum *felags embætisfólki* at taka sær av øllum lógar- og fíggjarmálum stovnunum viðvíkjandi, at røkja tey í stovnunum og mótvegis UMMS, gjaldstovuni og fíggjarmálastýrinum, at halda seg kunnugt við øll viðkomandi lógar- og fíggarviðurskipti osfrv. Hetta eru uppgávur, sum stovnsleiðararnir ikki hava útbúgving til at taka sær av, og tí brúka teir alt ov nógva tíð til hesar uppgávur. Tíð, sum hevði verið skilabetri nýtt til fakligu endamál og fakligu menning stovnanna, og sum stovnsleiðararnir eiga at taka sær av.

Varð slíkt felags embætisfólk sett í starv til at røkja nevndu fíggar- og lógarmál, hevði hetta samstundis ført til eitt nærri skipanarligt og fyrisitingarligt samstarv millum stovnarnar.

IV.

Skuldi ein bygnaður verið skipaður fyrir øll søvnini í tættari skipanaðarligum og fyrisitingarligum samstarvi, mega ávísar fortreytir fyrst lúkast:

Á tí fysiska økinum mega stovnarnir liggja nærri hvørjum øðrum. Tað verður neyðugt við einum felags bygningi, sum kann vera karmur um ein heilt stóran (allan) part av virksemini stovnanna. Hetta krevur eina risastóra íløgu - serliga tá hugsað verður um verandi vónleysu hólisstøðu skjalasavnsins. Sum kunnugt vóru forðingar á sinni lagðar fyri sambygging millum landsbókasavnið og landsskjalasavnið (sum tá átti pening á bók til stóran part av endamálinum). Hinvegin er tað eitt stórt framstig fyri samstarv í komandi døgum, at landsskjalasavnið og landsbókasavnið saman við fróðskaparsetrinum hava fingið innivist í gamla bókasavnsbygninginum á Debesartrøð. Har kunnu landsskjalasavnið og landsbókasavnið reka ávíst felags virksemini, so sum er greitt frá í øðrum skjølum í sambandi við avgerð í UMMS um at nýta gamla bókasavnsbygningin til felags ágóða fyri triggjar stovnar á Debesartrøð.

Á lógarøkinum verður neyðugt hjá embætisfólkum at endurskoða samlaða lógarøki stovnanna og samskipa tað. Hetta er nógv meira víttfevnandi arbeiði, enn sitandi arbeiðsbólkur í løtuni er førur fyri at avrika.

Á figgjarliga og lógfrøðiliga økinum er tað ein fyrimunur fyri størri bygnaðarligum og fyrisitingarligum samstarvi, um eitt felags embætisfólk verður sett í starv fyri allar stovnarnar at taka sær av teimum uppgávum, sum eru lýstar omanfyri í hesum sambandi. Talan er her sostatt um ein felags figgjar- og lógarfulltrúa fyri allar stovnarnar.

Mælt verður frá, at møguligar bygnaðarbroytingar, har søvnini kunnu verða skipað í einum tættari skipanarligum og fyrisitingarligum samstarvi, føra til, at fólk verða søgd úr starvi. Sum er, eru starvsfólkini á flestu stovnunum ovbyrjaði - og fleiri uppgávur liggja á láni. Eitt nú verður ein so týðandi uppgáva sum konservering ikki rikin á summum av stovnunum, vegna ov lítla játtan.

At enda loyvir arbeiðsbólkurin sær at mæla til, at tættari skipanarligt og fyrisitingarligt samstarv stovnanna millum ikki verður ítøkiligtgjørt, fyrr enn nógv betur samstarv kemur í lag millum lógir og kunngerðir fyri teir einstøku stovnarnar øðrumegin - og árliku játtanarnir á løgtingsfiggjarlógini hinumegin. Í hesum sambandi verður víst til tey uppskot um figgjarløgtingslóg fyri 2001, sum stovnsleiðslurnar hava latið Undirvísingar- og Mentamálastýrinum fyri 2001. Hesi tøl eru realistisk, um ætlanin er, at stovnarnir skulu rækka lógarásettu mál teirra.

V.

Mælt verður samstundis til, at arbeðsbólkurin verður sitandi sum eitt slag av stýrisbólki og arbeðið framhaldandi við teimum høvuðssjónarmiðum, sum liggja í nevndarsetninginum og sum eru viðgjørð í Álitinum. Hetta kann fremja framhaldandi samstarv millum teir fyra mentanarstovnarnar, sum her eru viðgjørdir - og føra til nýhugsan, sum kann verða bæði stovnunum, myndugleikunum og ikki minst almenninginum til gagns.

Ítøkiliga verður mælt til, at hesi tiltøk í fyrsta umfari verða framd:

- 1) Arbeðabólkurin heldur fram sum stýrisbólkur
- 2) Lógir og kunngerðir hjá einstøku stovnunum verða dagførðar
- 3) Stovnarnir fáa fíggarligar karmar, ið gera teir førar fyri at røkja lógarásettu uppgávur teirra
- 4) Skipað verður fyri felags bókbindara- og konserveringsverkstaði (hetta merkir, at verandi verkstaðir hjá landsbókasavninum og fornminnissavninum mega útbyggjast til øktan kapasitet, um felags virksemi skal setast á stovn)
- 5) Samskipan av framsýningarmøguleikum
- 6) Felags lesistova og granskingarsalur
- 7) Felags fíggar- og lógarumsiting
- 8) Felags flutningur

Tórshavn, 25. september 2000

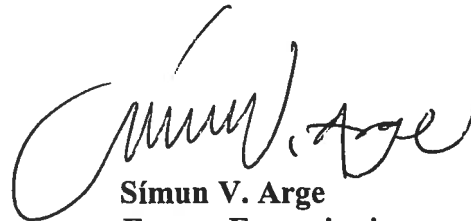

Martin Næs
Føroya Landsbókasavn

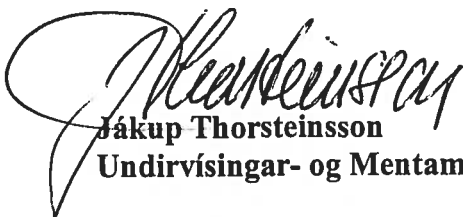

Lena Nolsø
Føroya Landsskjalasavn

Bárður Jákupsson
Listasavn Føroya

Símun V. Arge
Føroya Fornminnissavn

Jákup Thorsteinsson
Undirvísingar- og Mentamálastýrið

John Kjær
Starvsfólkaumboð

UNDIRVÍSINGAR- OG MENTAMÁLASTÝRIÐ

MENTAMÁLAEILDIN

SKJAL Tavarit Skjal Ia

AVRIT

Dagfesting: 290999

Tygara ref.:

Skráttal: 85301

Máttal: 9800334/21/JB

Landsskjalasavnið, Landsbókasavnið
Fornminnissavnið og Listasavnið

Undirvísing- og Mentamálastýrið ættlar at seta arbeiðsbólk at kanna fyrimunir og vansar við einum tættari skipanarligum og fyrisitingarligum samstarvi millum søvnini undir stýrinum.

Landsstýrismaðurin í mentamálum hevur viðgjørt málið saman við Mentamáladeildini og er landsstýrismaðurin komin til ta niðurstøðu, at arbeiðsbólkur eigur at verða settur at viðgera málið og at gera tilmæli til landsstýrismannin um, hvussu víðari eigur at verða farið fram hesum viðvíkjandi. Arbeiðsbólkurin hevur henda arbeiðssetning:

- Lýsa endamál, tørv, ynskir, trupulleikar og avbjóðingar hjá hvørjum stovni sær nú fari verður inn í 21. øldina.
- Kanna fyrimunir við einum tættari skipanarligum og fyrisitingarligum samstarvi millum søvnini.
- Kanna vansar við einum tættari skipanarligum og fyrisitingarligum samstarvi millum søvnini.
- Gera uppskot um, hvussu bygnaðurin kann verða skipaður um so er, at søvnini verða skipað í einum tættari skipanarligum og fyrisitingarligum samstarvi.

Arbeiðsbólkurin letur landsstýrismanninum í mentamálum eina ávegisniðurstøðu í seinasta lagi **1. desember 1999**. T.e. at 1. desember 1999 verður avgjørt, hvussu víðari verður farið í málinum. Um avgjørt verður at arbeiða víðari við málinum, verður álit handað landsstýrismanninum uml. 1. desember 2000.

Heitt verður á stovnin um at tilnevna lim í bólkin. Umboðið fyri Undirvísing- og Mentamálastýrið er formaður í bólkinum. Kallað verður til fundar

mánamorgunin 4. oktober 1999, kl. 9.30 á Falkavegi 6.

Endamálið við fundinum er fyrst og fremst kunnandi. Undirvísing- og Mentamálastýrið vil hoyra sjónarmiðini hjá limunum. Stýrið ynskir at kunna seg um, hvørja støðu søvnini hava til spurningin um eitt møguligt skipanarligt og fyrisitingarligt samstarv millum søvnini í framtíðini.

Skjal I b

Um tað ikki ber til at møta, vinarliga boða Undirvísing- og Mentamálastýrinum,
Honnu Jacobsen, tlf. 32 10 72 – 108, ella e-mail: hanna@umms.fo frá sum skjótast.

Vinarliga

Undirvísing- og Mentamálastýrið

Jeanette Ellefsen Blásvær
formaður

UNDIRVÍSINGAR- OG MENTAMÁLASTÝRIÐ
MENTAMÁLAEILDIN

SKJAL II
a

dág

Dagfesting: 26111999

Tygara ref.:

Skráttal: 84300

Máttal: 9900857/2/HJ

Føroya Fornminnisav, Kúrdalsv. 2, 188 Hoyvík
Føroya Landsskjalasav, Debesartrøð, 100 Hoyvík
Føroya Landsbókasav, J. C. Svabosg. 16, 100 Tórshavn
Listasav Føroya, Gundadalsv. 9, 100 Tórshavn

Víst verður til skriv frá Mentamáladeildini, dagf. 29. september 1999 (máttal: 9800334/21/JB).

Í framhaldi av nevnda skrivi verður við hesum sagt frá, at Undirvísingar og Mentamálastýrið ættlar at seta arbeíðsbólk at kanna fyrimunir og vansar við einum tættari skipanarlíggum og fyrisitingarlíggum samstarvi millum nevndu søvn undir stýrinum.

Heitt verður á stjórnar á nevndu stovnum um at kunna starvsfólkini um, at hesin arbeíðsbólkur verður settur.

Formaður í arbeíðsbólkinum verður Jóannes Dalsgaard, skrivari verður Jákup Thorsteinsson. Aðrir limir í bólkinum verða stjórnarnir á teimum fyra stovnunum.

Í hesum sambandi verður skipaður fylgibólkur við einum umboði fyri stovnsfólkið á hvørjum stovni við tí endamáli at fylgja virkseminum hjá arbeíðsbólkinum eftir nærri avtalu við formannin í arbeíðsbólkinum.

Stjórnarnir verða bidnir um at kunna áttisfólkini um tiltakið, og í seinasta lagi 10. desember 1999 at siga Mentamáladeildini frá, hvørji hesi starvsfólk eru.

Fyrsti fundur í arbeíðsbólkinum verður á skrivstovuni hjá J. Dalsgaard, deildarstjóra, 14. desember 1999, kl. 14.00. Umboðini fyri starvsfólkini eru vælkomin at verða við á hesum fyrsta fundinum.

Vinarliga

Undirvísingar- og mentamálastýrið

Jóannes Dalsgaard
deildarstjóri

C.C. Starvsmannafelagið
Magistarafelagið

Jákup Thorsteinson

Fra: Jeanette Blásvær
Sendt: 25. november 1999 08.21
Til: Jákup Thorsteinson
Emne: VS: Ymist

Skjal II_b

Góði Jákup

Eg sendi tær hetta bræv til kunningar, tí tað snýr seg um tvey mál, sum tú nú hevur um hendi, tað fyrri er Koltursmálið, hitt seinna er arbeiðsbólkurin, samansettur av umboðum frá Landsskjala-, Landsbóka-, Fornminnis- og Listasavninum (leiðarnir meini eg), sum skal kanna hvørjir bygnaðarbroytingar og samstarvsmøguleikar eru millum hesar stovnar. Jóannes hevur tað málið - eg veit ikki um tú kanska kundi nevnt tað fyri honum?

-----Oprindelig meddelelse-----

Fra: Simun V Arge [mailto:SVARGE@natmus.fo]
Sendt: 23. november 1999 21.12
Til: Jeanette@umms.fo
Emne: Ymist

Góða Jeanette!

Royndi at fáa orð á teg í dag, av tí at eg fari til Danmarkar í morgin og verið burturstaddur til 6. desember, men til fánýtis.

Eg ætlaði at spja, hvussu gongur við Koltursnevndini. Tað er at vóna at nevndin verður sett skjótast, so farast kan undir at tosa um, hvørjar ætlanirnar eru og fáa nakað ítøkiligt á borðið. Veit at Carlsberg-grunnurin hevur ætlanir um at koma til Føroya í seinasta lagi hálvan januar. Tá má verða greitt at leggja nakað fyri teir!

Hvussu gongur við at seta bólkin, ið ætlanin var skuldi samráðast um savnssamstarv? Fornminnissavnið fekk fráboðan um fund, ið verða skuldi hin 4. oktober, og lá í kortunum, at eitt fyrilistilmælið skuldi fyriliggja 1. desember. Fundurin varð tó avlýstur sama dag!

Vinarliga
Símun

[Handwritten text in Faroese, mostly illegible due to cursive script and overlapping lines. It appears to be a continuation of the letter or a separate note.]

7.3 FØROYA LANDSSKJALASAVN

– samfelagsins minni

ENDAMÁL

Landsskjalasavnið hevur røtur aftur til 1859, tá Leigubúðin í Tinganesi varð innrættað til skjalagoymslu hjá myndugleikunum. Um aldarmótið varð farið undir at flyta skjølini í Leigubúðini til Danmarkar, men hetta varð steðgað av løgtinginum, ið hevði ta støðu, at skjølini vóru ein partur av føroyskum mentanararvi og tí áttu at varðveitast í Føroyum.

Landsskjalasavnið hevur sambært løgtinslóg nr. 49 frá 28.04.1992 til *endamáls*:

- 1) at tryggja varðveitingina av savnindum (skjølum), ið hava søguligt virði og/ella hava fyrisitingarlígan og rættarlígan týðning fyri borgarar og myndugleikar,
- 2) at gera tað møguligt at vraka savnindi, ið ikki eiga at verða varðveitt,
- 3) at hava savnindi tøk hjá myndugleikum og almenningi og
- 4) at inna gransking í tilknýti til søvnini.

VIRKSEMI

Virksemið er ásett í lóg, kunngerðum og avtalu millum landsstýrið og ríkisstýrið. Fyri at kunna menna stovnin og gera hann betur føran at røkja sínar uppgávur, hevur stovnurin við støði í lógar- og reglugrundarlagnum gjørt „*Verkætlan fyri Landsskjalasavnið 1995-2000*“ við ráðfestingum og ítøkiligum ætlanum fyri virksemið hetta fimm ára skeiðið. Í ætlanini er ásett, hvørjum málum stovnurin skal rækka innan fylgjandi høvuðsvirksemi:

- 1) varðveiting og skráseting av verandi søvnum og tænastr til brúkararnar,
- 2) eftirlit og ráðgeving í samband við journal- og skjalasavnskipanir úti á stovnunum,
- 3) leiðslu og umsiting – menning og bygnaði á landsskjalasavninum,
- 4) gransking og útgávu av vegleiðingum, skráum og rannsóknarúrslitum.

Landsskjalasavnið goymir skjøl hjá løgtingi, sorinskrivara, amtmanni, landfúta, kirkjuni, sýslumonnunum, landsstýri og nógvum landsstovnum, kommunum, privatum fyrirkum og einstaklingum. Tilfarið fevnir tíðarskeiðið 1298-1988 og er umleið 5000 hillametrar til stóddar.

Av tí, at tey savnindi, ið eru vorðin til og framyvir verða skapað í fyrisitingi hjá donskum ríkisstovnum í Føroyum, í fyrsta lagi goyma upplýsingar av týðningi fyri føroyska fyri-

siting og rættarviðurskipti og fyri føroyska gransking, hava landsstýrið og danska stjórnin í 1990 gjørt avtalu um, at ríkisstovnar í Føroyum avhenda teirra savnindi til landsskjalasavnið.

III
b)

Varðveiting og skráseting

Ein høvuðsuppgáva savnsins er at tryggja, at tey savnindi, ið eru avhend landsskjalasavninum verða goymd so trygt og á ein slíkan hátt, at tey kunnu vera tøk hjá myndugleikum og almenn- ingi í óavmarkaða tíð. Hetta merkir, at søvnini eiga at goymast á tryggum goymslum, har ansað verður eftir, at varðveiting- arumstøðurnar lúka øll vanlig varðveitingarkrøv. Sum um- støðurnar eru nú, lúka ongar goymslur eitt minstamát av fysiskum varðveitingartreytum og gjørt er vart við hetta ótelj- andi ferðir.

Um tær stóru mongdir av eldri og nýggjari skjølum, ið eru avhend savninum síðan 1932, skulu gerast atgongd myndug- leikum, almenninginum og granskingini, er neyðugt við einum umfatandi og djúptgangandi skrásetingararbeiði. Við støði í Verkætlanini er farið undir eitt umfatandi skrásetingartiltak, har gomlu søvnini, ið partvíst ongantið hava verið skrásett ella bert hava verið manuelyt skrásett verða telduskrásett. Skráirnar verða givnar út í bók og vera eisini tøk hjá brúkarunum á

lesistovuni, á traðarnetinum og á Interneti, so hvørt sum tær eru lidnar.

Innsavning og móttøka av privatum savnindum, serstakliga skjalasøvnnum hjá vinnuligum fyrirkum, fakfeløgum er ein uppgáva, sum uttanlands verður lögð til serskjalasøvn ella lokalskjalasøvn, men tá slík ikki eru í Føroyum er uppgávan við lóg álögð landsskjalasavninum.

Eftirlit

Landsskjalasavnið hevur sambært lóg og kunngerðir eftirlit við almennum savnindum (journalskipanum, skjalasavnsætlanum- og goymslum, edv-skjølum, mikrofilmum, og vraking av savn- indum), meðan hesi enn eru á stovnunum. Eisini veitir savnið ráðgeving í hesum sambandi. Orsøkin til, at henda uppgáva í flestu londum er lögð til almennu skjalasøvnini, er tann, at neyðugt er at tryggja, at skjøl hjá tí almenna verða umsitin og varðveitt soleiðis, at tey eisini aftan á avhending til almenna skjalasavnið kunna vera til taks hjá myndugleikunum, gransk- ingini og almenninginum. Stovnurin hevur seinasta árið røkt eftirlitið sambært Verkætlanina og verður hetta eisini gjørt framyvir. Tó gera tær stóru broytingarnar, ið eru um at henda innan kunningartøknina (KT), at verkætlan stovnsins fyri hetta uppgávuøkið leypandi eigur at verða endurskoðað og dagførd. Sí eisini „Nýggjar lógasettar uppgávur“ í hesum parti.

III
e)

**Viðskifti og
tænastur til
brúkararnar**

Henda høvuðsuppgáva fevnir um tænastur, stovnurin veitir almennum stovnum, ið goyma teirra skjøl á savninum, tænastur til granskarar innan sum uttanlands, lesandi, skúlar og almenningin sum heild. Uppgávuøkið fevnir um útlán av málum til stovnar, avgreiðslu av fyrispurningum frá granskarum uttan-

lands sum heima, lesistovuna, vegleiðing til lesistovugestir, vegleiðing til granskarar, útflyggjan av skjølum til borgararnar til rættarlíga nýtslu, attestir, kopiering, telefoniskar avgreiðslur av ymsiskum sløgum o. m. a.

**Umsiting og
leiðsla**

Hetta økið snýr seg um vanliga stovnsumsiting og -rakstur, málsviðgerð, samskipti við stovnar innan- og uttanlands, skrivstovuhald, planlegging, menning og leiðslu. Uppgávuøkið fevnir herumframt eisini um samstarv við útlendsk skjalasøvn eitt nú *Statens Arkiver* í Danmark, har stórar mongdir av skjølum Føroyum viðvíkjandi eru í varðveitslu og við aðrar granskingarstovnar uttanlands.

Gransking

Sum nevnt áliggur stovninum at inna gransking í tilknýti til søvnini. Sum arbeiðsumstøðurnar hava verið, hevur stovnurin mest tikist við sektorgransking t.e. gransking í samband við skráseting ella gransking, ið er umbiðin av øðrum almennum stovni. Ein týðandi partur av virkseminum snýr seg um vegleiðing til granskarar. Áhugin millum granskarar innan sum uttanlands fyri tí granskingartilfari, ið er á landsskjalasavninum, er stórur og setir tí stór krøv til starvsfólkið.

**Nýggjar lógásettar
uppgávur**

Stovnurin stendur fyri stórum avbjóðingum tey komandi árini. Hetta kemur av lógini frá 1992, kunngerðini frá 1995 og avtaluni frá 1990, har stovnurin hevur fingið álagt nýggjar uppgávur eitt nú eftirlitið við journalskipanum og skjalagoymslum úti á stovnunum og ráðgeving í hesum sambandi. Hetta økið er fyri sera stórum broytingum orsakað av tí kollvelting, ið nú fer fram innan fyrisitingina, har skift verður frá vanligum skrivstovuhaldi við edv tækni til málsviðgerð og arkivering við framkomnari informationstøkni. Henda gongd fer innan 5-10 ár í Føroyum eins og í útheiminum at leiða til „pappírsleysa fyrisiting.“ Hetta merkir, at Landsskjalasavnið umframt sum heild at røkja vanligar varðveitingar- og tænauppgávur, eisini má vera útgjort til at hava eftirlit við elektroniskari málsviðgerð og í hesum sambandi eisini eigur at vera útgjort at viðlíkahalda elektronisk savnindi í óavmarkaða tíð.

VIRDISMETING AV VIRKSEMINUM OG SAMSVAR MILLUM VIRKSEMI OG JÁTTAN

III 9/

Tá tað verður spurt, hvussu virksemið svarar til endamáls-orðingina hjá stovninum, so er í fyrsta lagi at svara at skerjingarnar á fíggjarlógini sjálvsagt hava ávirkað tænaustøðið hjá stovninum. Stovnurin hevur við Verkætlan 1995-2000 roynt at skipa virksemið soleiðis, at skerjingarnar raka eitt nú brúkararnar sum minst. Hinvegin hevur ikki verið møguligt at sleppa undan eitt nú styttri upplatingartíðum og at stovnar og granskarar mugu rokna við longri bíðitíðum fyri avgreiðslu av bíløgðum málum, kopium og svarum upp á fyrispurningar. Sostatt má viðgangast, at skerjingarnar hava rakt vanligu brúkararnar.

Í øðrum lagi hevur tað í ávísan mun eydnast at uppihalda tí virksemi, sum fevnir um fyribyrkjandi arbeiðið við nógv øktum eftirliti við journalum og skjalasøvnnum úti á stovnunum og varðveiting við øktari savnsrøkt so sum skráseting, umpakking og nýuppseting við støði í teimum ætlanum og raðfestingum av virkseminum, ið eru feld niður í „Verkætlan 1995-2000“.

Í triðja lagi má tað viðurkennast, at ávísar uppgávur sambært lógásetta endamálinum ikki verða røktar. Av hesum er serstakliga at nevna eitt øki sum innsavning av bókum og skjølum hjá privatum, eitt nú fyrrverandi politikarum, yrkisfelagsleiðarum, vinnulívsmonnum, fakfeløgum, vinnufyrirøkum og øðrum felagsskapum. Hetta er stórt spell, men fíggjarliga orkan er ikki til hetta virksemið, sum játtanin er í lötuni.

Annað øki, ið ikki verður røkt, er at trygdarfilma alt tilfarið á Landsskjalasavninum sum heild og goyma filmirnar uttan fyrri savnið. Hetta er sera óheppið, men peningur er ikki tøkur til endamálið.

Samantikið er virksemið skert av manglandi samsvari millum lógásettar uppgávur og játtan.

MILLUMTJÓÐA SAMSTARV

Landsskjalasavnið hevur nógv samband við norðurlenskar, serstakliga mentanar- og granskingarstovnar, og samstarvið er

vaksandi, men nógv darvað av fíggingartrupulleikum. Savnið tekur í lötuni lut í vísindaligum samstarvi fíggjað av Útnorður-samstarvinum millum føroyskar og grønlandskar mentanarstovnar og hevur hetta samstarv eydnast væl. Savnið fær ofta áheitan um at taka lut í øðrum norðurlenskum og altjóða projektum, men má siga hesar móguleikar frá sær, av tí at tað altíð kostar nakað at taka lut, hóast projektstuðul fæst frá norðurlenskum samstarvsgrunnum. Á hendan hátt missa vit meira fyri minni.

Landsskjalasavnið myndar saman við bókasøvnunum og fornminnissavninum grundarlagið undir virkseminum hjá øðrum mentanar og granskingarstovnum. Tað er á hesum stovnum grundtilfarið til føroyska søgu, siðsøgu, mentan og mentanargransking er varðveitt. Stovnurin hevur tí tætt samstarv við aðrar mentanarstovnar, útbúgvingar- og granskingarstovnar og veitir teimum neyðugar tænastr. Tá spurt verður um viðurskiptið við Norðurlandahúsið, er at siga, at samstarvið er gott og hevur eitt nú snúð seg um framsýningar við søguligum innihaldið. Eisini hevur savnið havt umboð á seminarum og ráðstevnum um søgulig og siðsøgulig evni, ið hava verið í Norðurlandahúsinum. Landsskjalavørðurin hevur eftir áheitan frá Norðurlandahúsinum hildið fyrilestrar um føroyska søgu og føroyska mentan uttanlanda.

HVUSSU KANN ALMENNUR MENTANARPOLITIKKUR GAGNA ARBEIÐI STOVNSINS

Landsskjalasavnið er samfelagsins minni Mentanarpolitikkur er eitt sera breitt hugtak. Vit hava tí hildið beinast bert at viðgera hugtakið „almennur mentanarpolitikkur“ í sambandi við virksemin landsskjalasavnsins.

Í øllum Norðanlondum verða skjølini hjá tí almenna mett og vird sum ein týðandi partur av tjóðarinnar mentanararvi. Hetta verður antin skrivað beinleiðis í savnslógirnar ella tað verður lýst sum partur av almenna mentanarpolitikkinum.

Støðið undir hesum politikki er tann fyrndargamla sannroynd, at tjóðskjalasavnið ella landsskjalasavnið er sjálvt *samfelagsins minni*. Ella sagt við øðrum orðum: varðveita vit ikki ein týðandi part av almennu skjølunum, kunnu hvørki fyrisiting, lóggávuveld ella dómsvald virka, ei heldur vísindi og gransking. „Dagsins skjøl eru morginsdagsins søguligu keldur“, sigur eitt altjóða orðatak, ið sera væl lýsir hesi viðurskipti.

Tær heilt grundleggjandi upplýsingarnar um søguna, siðsøguna, búskaparsøguna og mentanina og sum heild røturnar hjá eini tjóð eru varðveittar í fólksins huga, skaldskapi, bókmentum, verkligu mentan og eitt nú á søvnum sum bókasøvnnum, fornminnissøvnnum og framum alt á skjalasøvnnum. Her verður ein stórur og týðandi partur av mentanararvinum varðveittur, røktur og hildin á lívi. Her finna vit nakrar av teimum mest týðandi keldunum til mentanina hjá eini tjóð.

Mentanararvurin er fortreytin fyri identitetinum – samleikanum hjá tjóðini og hjá einstaklinginum. Verða teir partar av mentanararvinum, sum eitt nú søvnini goyma, ikki røktir, vinkar sambandið við røturnar, samfelagsins minni kámar og gloymiskan, fatað sum fólksins vitan um seg sjálvt um sína fortíð og mentan, vinnur á minninum. Vandur er tá fyri rótloysi og trótandi samleika við øllum tí, sum harav fylgir, eitt nú

demokratískt hall í samfelagnum. Týðandi fortreytir fyrri samleikanum hvørva.

„Gloymskan er frælsisins figgindi“ sigur kendi rithøvundin Milan Kundera. Vaclav Havel talar um týningina av søguni. Hugsað verður her um, at gloyma vit fortíðina, eru bæði samleikin og fólkaræðið í vanda. Kunnu vit ikki granska fortíðina, endurskoða og endurskapa hana í søguligum og siðsøguligum bókmentum ella dokumentariskum út- og sjón-

varpssendingum og læra børnini og tey ungu ikki søgu, missa vit sambandið við røturnar.

Kunnu borgararnir ikki leita sær upplýsingar um virkseimið hjá tí almenna, kunnu teir ikki taka lut í demokratiskum avgerðum. Teir kunnu heldur ikki hava neyðturviligt eftirlit við politiska valdinum og fyrisitingini.

Kunnu borgararnir ikki skjalprógva síni rættindi mótvegis hvørjum øðrum og statsvaldinum, er ikki talan um eitt rættarsamfelag.

Ein av mongum fortreytum fyrri nútímans fólkaræði er rættur borgaranna til eina og hvørja tíð at fáa at vita, hvat yvirvöldin goymir av upplýsingum um borgararnar. Men hesin rættur er virðisleysur, um borgararnir ikki hava høvi at gera brúk av honum.

Eitt vælvirkandi alment tjóðskjallasavn er sostatt ein av mongum fortreytum fyrri fólkaræðinum.

Henda fortreyt kann bert sigast at vera í lagi, um almenna skjallasavnið hevur orku at varðveita skjølini trygt í óavmarkaða tíð og veita brúkarunum tær tænaðar, ið náúrliga hoyra til eitt tjóðskjallasavn. Ella við øðrum orðum eftirkanna, um fyrisitingin røkir skjølini soleiðis, at tey eisini eftir, at tey eru avhend Landsskjallasavninum, kunnu vera tøk hjá almenninginum til eina og hvørja tíð – eisini um 100 ella um 500 ár. Við tí pappírsleysu fyrisitingini og tí elektroniska skjallasavninum beint fyrri framman er tað meira umráðandi enn nakrantíð áður, at forða kollektivu gloymskuni at vinna á kollektiva minninum.

Skjallasavnsrøkt snýr seg við øðrum orðum ikki bert um mentan soleiðis heilt alment, men eisini um rættartrygd borgaranna.

Við tí sannroynd í huga, at verða ikki ávísir partar av skjølum hins almenna varðveittir, kunnu fyristing, dómsvald og lóg-gávuveld ikki virka, ei heldur granskingin, royna allar heimsins tjóðir frá tí minstu til tað størstu, at varðveita týðandi partar av almennu skjølunum fyrri eftirtíðina. Tó verða ongantíð øll skjøl varðveitt.

Taka vit støði í tí, sum frammanfyrri er sagt um almennu og fyrri alt tað eisini privatu skjølini sum ein part av tjóðarinnar

mentanararvi, skuldi tað verið eyðsæð, at almenni mentanarpolitikkurin umframt alt annað eisini má fevna um varðveitsluna av skjølunum hjá tí almenna og helst hjá privatum við.

Tað hevði verið órættvíst móti fleiri ættarliðum av politikkarum og øllum flokkum at sagt, at hesa treyt hevur almenni mentanarpolitikkurin ikki lokið til hendan dag. Tað hava verið gjørdar nógvar góðar royndir av heilum huga í hesi øldini. Sum dømi kunnu vit minna á tað, sum er nevnt í innganginum um eitt vakið og ábyrgdarfult løgting, sum forðaði fyrri, at almennu skjølini vórðu flutt av landinum og harvið bjargaði teimum undan at verða týnd. Eitt annað dømi er samtykt løgtinsins 1988 um bygging av nýggjum landsskjalasavni, og sum triðja dømi kunnu vit taka okkara sera framkomnu skjalasavnslóggevna, ið er á hædd við lóggevna í hinum Norðanlondunum.

Tað gongur vónandi fram av tí, sum er skrivað frammanfyri, at Landsskjalasavnið sum heild til dagligt virkar sambært sínum lógasetta endamáli. Hóast sjálvst savnsvirksemið er nógv darvað av fíggarligu skerjingunum síðan 1988 og ávísar høvuðsuppgávur ikki verða loystar ella nógv seinkaðar, so fær brúkarin sínar tænastr – og tað arbeiði, ið sambært innanhýsis verkætlan stovnsins er prioriterað, verður gjørt.

Men almenni mentanarpolitikkurin á arkivøkinum má fevna um annað, enn at tryggja tann dagliga rakstur og tær dagligu tænastrveitingarnar. Hesin politikkur eigur at hava støði í tí sannroynd, at almennu skjølini frá Kongsbókini 1298 til eitt nú tingbókina 1995 eru partur av føroyskum mentanararvi. Skal hesin parturin av mentanararvinum varðveitast og ikki fara fyrri skeyti, má hann goymast á ein hátt, ið tryggjar varðveitslu í principielt óavmarkaða tíð. Hetta krevur goymslur – savnhús, ið eru smíðað til skjalagoymslur burturav. Pappír er sum kunnugt viðbrekið, men kann undir teimum røttu varðveitingarviðurskiftunum halda sær ómetaliga leingi. Skjøl í elektroniskum formi krevja bæði serstakar goymslumstøður og skulu hartil endurskapast við føstum millumbilum. Her eru sostatt nøkur týðandi fyrilit, ið eiga at verða tryggjað, um hesin partur av mentanararvinum skal verða tryggjaður fyrri framtíðina.

Tað er mestsum burturvið at nevna, at verandi mentanarpolitikkur ikki tryggjar hesi fyrilit. Heldur kunnu vit uttan víðari sláa fast, at tað almenna als ongan mentanarpolitikk hevur á hesum øki, og er tískil tann parturin av mentanararvi føroyinga, sum fevnir um almennu skjølini, tí við at fara fyrri skeyti.

g/III

h/ III

Søvnini á Landsskjalasavninum eru á mangan hátt sermerkt – unik. Umframt at tey í sjálvum sær mangan eru sera bæriligir fornlutir við framúrskarandi musealum virði, so goyma tey upplýsingar um eina heila tjóð í 700 ár. Hesi savnindi liggja við landsstýrisins vælsignisli í tilvildarligum goymslum, sum ikki lúka tey mest grundleggjandi krøv til goymslutrygd og varðveitingarumhvørvi.

Sum nevnt frammanfyri samtykti løgtingið í 1988 at geva landsstýrinum heimild at byggja nýtt landsskjalasavn. Peningur, sum ígjøgnum 80ini varð játtaður í grunn, varð sambært galdandi reglugerð fyri landskassagrunnar settur á bók í føroyskum peningastovnum, har 8,5 mill kr. vóru tøkar, tá peningur varð fluttur í Landsbanka Føroya, har hann stendur enn. Byggiætlanin varð tá steðgað av Tórshavnar býrað, ið ikki vildi loyva meira bygging á Debesartrøð, samstundis sum víst varð á annað grundøki. So kom steðgur í.

Men landsstýrið hevur framvegis heimild at fara undir bygging av nýggjum landsskjalasavni, og landsstýrið hevur fígging til ein stóran part av projektinum. Hóast allar fortreytir soleiðis eru í lagi, verður ikki farið í holt við byggingina. Tann, ið hevur tokka til okkara mentanararv, má undrandi spyrja, hví landsstýrið ikki nýtir høvið at byggja nýtt landsskjalasavn nú, allar fortreytir eru til staðar.

Tað gevur onga meining at hugleiða um svarið til henda spurning ella gita, hví skiftandi landsstýri síðan 1988 ikki hava viljað loyst hetta týðandi mentarpolitiska mál. Tað er nóg mikið at sláa fast, at fyrilitið fyri tí partinum av mentanararvi Føroyinga, sum skjalasøvnini á Landsskjalasavninum umboða, ikki hevur verið umfataður av nøkrum slag av almennum mentanarpolitikki síðan 1988. Skerjingarnar í rakstrinum og harvið tænastrætingum til stovnar, granskarar og borgarin sum heild benda á sama borð.

Tá tað tí í áheitanini verður spurt, á hvønn hátt almennur mentanarpolitikkur kundi hugsast at gagna arbeiði stovnsins, má svarið verða nakað soleiðis:

Ein fortreyt fyri einum almennum mentanarpolitikki má verða, forútsæð at vit øll sum heild eru samd um, hvat hugtakið mentan og mentanararvur fevnir um, at landsins politiska leiðsla skilur og viðurkennir,

at fólksins mentan er grundarlagið fyri okkara samleika sum tjóð og sostatt fortreytin fyri, at vit framyvir kunnu liva sum ein føroysk tjóð í Føroyum

at ein miðvísur og heilskapaður mentanarpolitikkur er for-

treitin fyri, at fólksins mentan kann liva, trívast og mennast,
at ein tilíkur mentanarpolitikkur kostar pening
at mentanarpolitikkur ikki bert er nakað, vit hava ráð til í
góðum tíðum,
at tað ikki ber til at lívga summum pørtum av mentanar-
lívnum, samstundis sum aðrir partar verða hungraðir,
at mentanarpolitikkur má síggjast sum ein heild, rekast út frá
einum heildarsýni og ikki í pettum, har tilvildin ræður, har
týðandi avgerðir verða tiknar sum best ber til.
at ein skilagóð javnvág má vera millum játtanirnar til undir-
vísing, gransking og almennmentan,
at mentanarpolitikkur sostatt má vera ein heild.

Okkara mentan í breiðari og vanligari merking er sum nevnt
ein megin fortreytin fyri, at vit øll, sum búgva í Føroyum kenna
okkum sum ein tjóð, uttan mun til hvørja átrúnaðarliga ella
politiska áskoðan vit annars hava. Tað er tí givið og sjálvsagt, at
vit virða okkara egnu mentan. Tann tjóð, sum ikki virðir sína
egnu mentan missir sína sjálvsvirðing, og tann tjóð, sum onga
sjálvsvirðing hevur, hevur trupulleika við sínum samleika, og
tann tjóð, sum hevur trupulleikar við samleikanum, vantrívist
uttan mun til hennara andaligu og tímiligu viðurskipti og um-
støður annars.

Tað eru ymisk eyðkenni við mentanarpolitikkinum tey sein-
astu árin, ið benda á, at virðingin fyri pørtum av okkara mentan
er minkandi. Sum dømi kunnu vit vísa á ta viðferð almennu
skjøluni, ið eru meginkeldurnar til okkara mentan í fortíð og
nú tíð, hava fingið frá landsins stýri

Eitt endmálið við almenna mentanarpolitikkinum má tí verða
at endurskapa virðingina fyri øllum pørtum av mentanarlíga
virkseminum í Føroyum. Tá hendan virðing er vorðin endur-
skapað, eigur at verða farið undir at orða ein almennan mentan-
arpolitikk.

Latið okkum at enda venda aftur til útgangsstøðið fyri hesum
parti av frágreiðingini, nevnlíga spurning nr. 7: á hvønn hátt ein
almennur mentanarpolitikkur kundi gagnað Landsskjalasavnin-
um. Við stóði í tí, sum omanfyri er borið fram, fær svarið valla
verið annað enn, at tey sum orða almenna mentanarpolitikkinn,
mugu viðurkenna, at almennu skjøluni eru partur av føroyskum
mentanararvi, soleiðis sum tað verður viðurkent við savnslógini
frá 1992.

Harnæst má mentanarpolitikkurin á økinum verða ríkin
sambært hesa viðurkenning.

Hetta merkir,

at tað má vera eitt minstamat av samsvari millum lógásettu
uppgávur stovnsins og játtan stovnsins,
at savnshús við goymslum, ið lúka øll vanlig krøv til trygd og
innandura umhvørvi verða bygd sum skjótast.

Um ein komandi almennur mentanarpolitikkur soleiðis kom at
fevna um slík savnindafrilit, hevði tað ikki bert gagnað fyrisit-
ingini og granskingini, men mentanarlívnum sum heild.

29. mars 1996
0.2.0/95

Føroya Landsstýri
Box 64
FR-100 Tórshavn

Viðvíkjandi bygnaðarbroytingunum innan almennu fyrisitingina:

Við hesum skal verða gjørt vart við, at Føroya landsskjalasavn bert hevur fingið høvið at gera viðmerkingar til stovnslýsingina, ið sera beinrakin avmyndar stovnin, hansara endamál, bygnað og virksemi. Hinvegin hava vit ikki fingið høvið til at gera viðmerkingar til ætlaðu bygnaðarbroytingarnar, ið eitt nú fevna um Landsskjalasavnið. Landsskjalasavnið hevur heldur ikki hevur verið umboðað í ella á nakran hátt hevur havt samband við arbeiðsbólkin fyri Mentamálastýrið. Av hesum orsökum og av tí at ætlaðu broytingarnar viðvíkjandi stovninum bera dóm av hesum veruleika, loyva vit okkum at gera nakrar viðmerkingar til teir partar av uppskotunum, ið nema við landsskjalasavnið við teirri vón, at tær verða lisnar í sama positiva anda, sum tær eru skrivaðar.

Viðmerkingarnar snúgva seg hesar partar av tí tilfari, ið er útflyggjað stovninum::

1) "Mentamálastýrið, Bygnaðarbroytingar í Landsfyrisitingini" s. 45 f. punkt. 5,

2) "Verksetanarætlan" s. 5 punkt 2.6.

Ad. (1): Landsskjalasavnið verður her tikið til viðgerðar undir einum punkti við heitinum "Nýskipan av Fróðskaparsetri Føroya" út frá tveimum grundgevingum

a) Stovnarnir eru í umhvørvi setursins

b) Stovnarnir "royna" sum tikið verður til "eisini at fremja gransking".

Við støði í hesum "fortreytum" verður í fyrsta lagi mælt til at "styrkja granskingararbeiðið á setrinum eins og á stovnunum.." og skotið verður upp, at

IVa)

kanna, um "stovnarnir meira formliga kunnu verða knýttast at setrinum og einum heilum leiðslubygnaði".

Ad. (2): Í øðrum lagi verður í tilmælunum um broytingar í (2) Verksetanarætlan mælt til, at seta arbeiðsbólk "at gera bygnaðarbroytingar fyri Fróðskaparsetur Føroya, Føroya Landsbókasavn, Føroya Landsskjalasavn, Føroya Fornminnissavn, og Føroya Náttúrugripasavn við tí fyri eyga at skapa ein virknan og fjølbroyttan stovn".

Til hetta skal viðmerkjast fylgjandi:

1. Teir tryggir stovnarnir Føroya Landsbókasavn, Føroya Fornminnissavn og Føroya Landsskjalasavn er elstu mentanarstovnar í landinum. Teir hava verið sjálvstøðugir stovnar frá byrjan av.¹

Í 1928 samtykti løgtingið at lata byggja savnshús á Debesartrøð til hesar tryggjar stovnar. Debesartrøð var frammanundan keypt til savnsøki. Húsini vórðu tikin í nýtslu 1932 - sama ár, sum Landsskjalasavnið formliga varð endurstovnað. Síðan 1932 hava hesir tryggir mentanar og umsitingarstovnar hildið til á Debesartrøð, tó so at Fornminnissavnið er flutt til Hoyvíkar.

Tað er sostatt Fróðskaparsetrið, sum er sett í umhvørvið hjá nevndu trimum stovnum og ikki umvent.

2. Tá tað verður sagt, at hesir tryggir stovnar "royna at fremja gransking" so halda vit tað vera rætt at gera vart við, at stovnarnir hava lógásetta skyldu at granska og at granskingin fer fram eftir nærri ásettum reglum, ætlanum og prioriteringum.

Landsskjalasavnið er eins og systurstovnar tess í eitt nú Danmark ein umsitingarstovnur (forvaltningsmyndighed) men er herumframt eisini ein sektorgranskingarstovnar eins og tilsvarende stovnar í Danmark og Grønlandi. Granskingin er sjálvsagt eyðkend av hesum veruleika. At tað fyrst og fremst er sektorgransking, ið verður dyrkað á Landsskjalasavninum, kemur av lógásettu uppgávunum og sjálvum endamálinum við savninum. Hetta slag av gransking er sostatt ofta knýtt at teimum tænastuveitingum, savnið letur øðrum almennum stovnum og í øðrum lagi ein fortreyt fyri tí vísindaliga grundaðu skráseting av eldri skjalasøvnum, ið fer fram her. Í triðja er talan um gransking í samband við fyrispurningar frá granskarum og í fjóðra lagi er talan um fría søguliga gransking. Sum úrslit av hesum síðsta slagnum kann verða víst á, at tvær størri

¹Frá 1952 til 1992 virkaðu Landsbókasavnið og Landsskjalasavnið eftir somu lóg, ið hevði ein part galdandi fyri bókasavnið og ein fyri skjalasavnið, samstundis sum stovnarnir sambært lógini vóru sjálvstøðugir stovnar. Við løgtingslóg um Føroya landsskjalasavn 1992 fekk Landsskjalasavnið sína egnu lóg, ið er meirilíka skjalasavnlóginu í øðrum Norðanlondum.

IV b)

søguligar ritgerðir hjá starvsfólki á stovninum og ein stór kelduútgáva koma út í ár. Lagt skal verða afturat, at vit halda okkum við vissu kunna siga, at okkara gransking heldur altjóða mát. Leggjast skal tó afturat, at vísindaliga produktionin kundi verið størri. Men virkisstöðið (aktivitetsniveauið) er nú einaferð, prioriterað undir fyriliti fyri teimum harðrendu skjeringum stovninum hava verið fyri síðan 1998, sí meira um *Verkætlan 1995-2000* niðanfyri.

3. Tað er munur á einum tættari granskingarsamstarvi, sum eingin kann hava nakað at innvenda ímóti og sum avgjørt eigur at verða framt og so tí samanlegging av stovnunum, sum mælt verður til í *Verksetanarætlan s. 5 punkt 2.6*.

Tað, sum hugsað verður um her, er, at Landsskjalasavnið eins og eitt nú tilsvarendi dansk søvn hefur *aðrar lógásettar funktiónir* enn gransking, soleiðis sum tað gongur fram eitt nú av landsstýrisins egnu og júst gjørdur stovnslýsingunum. Her er talan um funktiónir, sum eru so fjart frá teimum, ið uppgávum eitt universitet hefur, at øll tala um samanlegging í ein stovn tykist absurd.

Her skulu stutt verða endurtiknar nakrar av hesum høvuðsfunktiónum, samstundis sum vit strukturera tær nakað øðrvísið enn gjørt er í stovnslýsingunum.

3.1 Høvuðsuppgávur (funktiónir) landsskjalasavnsins

Funktiónum stovnsins kunnu flokkast soleiðis:

a) Tænastur til almennar stovnar herundir:

- goymsla fyri skjøl hjá almennum stovnum (stats, lands og kommunalum)
- útlán av málum til stovnarnar
- factfinding fyri stovnarnar
- útlán av málum til onnur skjalasøvn serstakliga í Danmark

b) Tænastur til aðrar brúkarar herundir:

- tænastuveiting til professionellar granskarar úti og heima
- tænastuveitingar til amatørgranskarar
- tænastuveitingar til skúlanæmingar og lesandi annars
- margfalding av skrásetingartilfari/formidling sum heild
- útgáva av skráum
- gera skráir teldutøkar hjá brúkarunum á teldunetum

c) Umsitingaruppgávur herundir:

- eftirlit við journalskipanum og arkivum hjá øllum almennum stovnum
- góðkenningar av journal- og arkivskipanum/hølum

IV C)

- ráðgeving í samband við journalir
- skrivning av attestum til borgararnar
- útvegan av dokumentartilfari til borgararnar til rættarligt brúk
- sum heild at vera dokumentatiónsmiðstöð fyri almennt atgongt skjalatilfar

d) Varðveiting sum heild herundir:

-savnsrøkt og konservering av tí parti av mentanararvinum, ið fevnir um alm. skjøl

- mikrofilming og kopiering
- skráseting av gomlum skjalasøvnum
- planlagdar avhendingar frá alm. stovnum
- innsavning av skjølum hjá privatum

e) Gransking herundir:

- sektorgransking eftir áheitan frá almennum myndugleikar
- sektorgransking í samband við skrásetingarprojekt av gomlum skjølum
- frí søgulig gransking
- felags granskingarprojekt í samstarvi við aðrar stovnar innan sum uttanlands

Tað er einki argument í tilfarinum frá arbeidsbólkinum viðv. Mentamálastýrinum, ið bendir á, at ein samanlegging við Fróðskaparsetrið í ein stovn, fer at geva brúkarunum eitt betri produkt innan hesar meginfunktiúnir, enn tað vit nú framleiða undir galdandi játtanarumstøðum. Produktið kann, sum er, bert gerast betri við eini rímuligari javnvág millum lógásettar uppgávur og játtan. Men einki bendir á, at henda javnvág hevði gjørst betri við samanlegging. Setrið sjálvt hevur sum kunnugt sera stórar figgjarligar trupulleikar. Samanleggingin vil føra til eina beinharða kappingin um eina játtan, ið frammanundan er ov lítil og tað er væl ikki torført at gita, hvør vinnarin verður - tann stóri stovnurin ella tann lítli stovnurin, ið uttanífrá kemur inn í skipanina.

Ein samanlegging av almennum stovnum eigur eftir okkara tykki bert at verða gjørd, um ein hevur vissu fyri, at brúkarin ella samfelagið, um ein vil, fær eina tænastu, ið á øllum økjum er betri, enn hon var frammanundan. Tað verði langt frá okkum at pástanda, at brúkarar, t. v.s. tað almenna, granskingarheimurin og borgararnir fáa eina optimala tænastuveiting í lötuni. Tvørturímóti er tað ein trist sannroynd, at vit kundu við eini játtan, sum svaraði til lógásettu uppgávur stovnsins givið føroyskum og útlenskum brúkarum eina framúrskarandi tænastu. Hetta hongur saman við tað unika og sermerkta, ið eyðkennir tilfarið á Landsskjalasavninum og við teimum sermerktu førleikum, ið starvsfólkið hevur upparbeitt ígjøgnum árin.

Men hetta er kortini tann besta tænasta, vit kunna veita undir galdandi umstøðum við verandi játtan. Vit loyva okkum at leggja afturat, at vit hava lagt

so nógva orku í at innrætta stovnin eftir minkandi játtanunum, at vit innan ávísar centralar hövuðsfunktióir halda sama tænaustøði, sum tilsvareandi stovnar í Danmark og í Grønlandi.

Hetta er bert eydnast við einum umfevnandi og gjølligum planleggjararbeiði, har málini eru sera greitt definerað og prioriterað við støði í lóg, kunngerðum, avtaluni við statin og játtanini. Virkseimið er lagt til rættis við "*Verkætlan 1995-2000*", ein verkætlan, har mál, prioriteringar og broyttar rutinur, skulu tryggja almennun stovnunum og borgarunum eitt rímuligt tænaustøði við nógv minni figgjarligum tilfeingi.

Henda skipan er nú farin at virka av álvara og øll signal, vit hava fingið frá okkara viðskiftastovnum- og fólki um sum heima benda á, at hesi eru enn tá sera nøgd við tænaustveitingar okkara.

Henda umskipan hevur sum vera man havt nakrar óheppnar umkostningar, sum vit helst vildu verið fyri uttan, eitt nú, at ávísar uppgávur mugu bíða og at starvsfólkið má renna uppáftur skjótari enn áður. Hesar uppgávur kunnu heldur ikki bíða í tað óendaliga - og starvsfólk kann ikki halda á at "renna skjótari" í tað óendaliga. Men við vónini um "betri tíðir", kann nógv gerast. Upp í hugtakið "betri tíðir" kann tíverri eftir okkara tykki ikki rokna ein samanlegging við Setrið, al tann tíð hesar funktióir eru langt frá normalum universitetsfunktiónum.

Einki argument í "*Verksetanarætlan*" veitir tískil heldur trygd fyri, at hesar nevndu uppgávur fara at verða loystar ella at tað fer at bera til at uppihalda virkseminum eftir Verkætlan okkara við samanlegging.

Vit hava sostatt enn einki sæð, ið bendir á, at ein samanlegging við Fróðskaparsetrið fer at geva brúkarunum eina betri tænaustu og at loysa tær uppgávur, sum nú liggja á láni. Tað skal viðgangast, at vit hava ikki kunnleika til samanleggingar av arkivum og universitetum, so vit kenna ikki royndirnar. Men vit hava góðan kunnleika til samanlegging av landsskjalasavni og fornminnissavni í Grønlandi, og har eru royndurnar *fyrir skjalasavnið* eintýðugt ringar.

Samanlagt síggja vit sostatt fá argument fyri samanlegging av Landsskjalasavninum og Fróðskaparsetrinum.

Til endans skal verða vent aftur til útgangsstøðið hjá arbeiðsbólkinum fyri Mentamálstýrið. Útgangsstøðið er granskingin og her kann bert vera hugsað um ta fríu søguligu granskingina, al tan tíð arbeiðsbólkurin av góðum grundum einki kennir til vavið á okkara sektorgransking. Tað er eingin orsök at dylja, at sum figgjarligu umstøðurnar á stovninum hava verið síðan 1988, hevur ikki verið so

stórt rúm fyrir friðu söguliga granskingin, sum ein kundi ynskt og sum forútsætt er í lógini. Men kann ikki bætast um granskingarkorini uttan at leggja stovnarnar á Debesartrøð saman í ein stovn? Og ber ikki til at formalisera granskingarsamstarv uttan at leggja saman? Er ikki júst endamálið við Granskingarráðnum, at hetta skal geva medarbeiðarum á *øllum* stovnum høvi at granska burturav í ávíst tíðarskeið og kann hetta ikki gerast uttan samanlegging? Verður játtanin til Granskingarráðnum einvíst tilskilað granskarum við Setrið, er eingin grund at stovna granskingarráð, tí tá mátti tað verðið bæði bíligari og einfaldari bert at hækka játtanina til Setrið.

Tá alt hetta er sagt, er sjálvandi ikki yvir at dylja, at eitt tættari samstarv við Setrið um ávís evni, eitt nú EDV-tøkni, felags projekt sum útgávu av tíðarritum, lán av lærarum frá stovnum, ið ikki geva undirvísing, ph. d. útbúgving við rannsóknarprojekt o. s. fr. kundi verðið ein fyrimunur fyri allar stovnar á Debesartrøð. Men eisini her má ein loyva sær at spyrja, um hetta ikki letur seg gera uttan samanlegging. Mælt verður tí til at seta arbeiðsbólk at kanna, kortleggja og viðgera slík samstarvsevni.

Vinarliga

Jóannes Dalsgaard
landsskjalavørður

Føroya Landsbókasavn

The National Library of the Faroe Islands

J. C. Svabosgøtu 16 • Postboks 61 • FO-110 Tórshavn

Tlf. 31 16 26 • Fax 31 88 95 • Teldupostur: fonalib@flb.fo • Heimasíða: <http://www.flb.fo>

Anbeidds eintak / 7/8-2000
ST
Skjal V

4/8-2000

Til arbeiðsbólkin ið viðger 'Tættari fyrisitingarligt samstarv' ímillum mentunarstovnarnar.

Føroya Landsbókasavn

Hjálagt verður send lýsing av virkseminum hjá Føroya Landsbókasavni.
Teksturin er tikin burtur úr álitinum 'Avmarkaður marknaður' frá 1996.
Hóast lýsingin er 4-5 ára gomul, so er hetta kortini ein aktuel lýsing av virksemini stovnsins.

Við heilsan

FØROYA LANDSBÓKASAVN

Martin Næs

Martin Næs

FØROYA LANDSBÓKASAVN

Sambært løgtingslóg frá 1952 hevur Føroya Landsbókasavn til endamáls:

- at savna allar føroyskar bókmentir og so mikið sum gjørligt av bókmentum um Føroyar,
- at vera meginbókasavn fyri allar Føroyar
- og at vera vísindabókasavn.

So leingi sum lógin um megin-, fólka- og skúlabókasøvn frá 1988 ikki virkar, sum hon skal, er tað harafturat álagt Landsbókasavninum at røkja tær umsitingarligu uppgávurnar, sum í henni eru.

Sum tjóðbókasavn hevur Landsbókasavnið fleiri aðrar uppgávur enn eitt vanligt fólkabókasavn. Umframt vanligt útlán av bókum verður m.a. eisini skrásett í **Føroyadeild** savnsins alt tað tilfar, sum føroyskt er, ella sum hevur nakað við Føroyar at gera. Árliga verður **Føroyskur Bókalisti** lagdur til rættis og útgivin. **Forlags- og prentskyldan** til útlond verður avgreidd her, **Bókasavnsgjaldið** verður umsitið og avgreitt hiðani,

altjóða bóka- og tíðarritsskrásetingarskipanirnar ISBN og ISSN verða eisini avgreiddar hiðani. Løgtingsstudningurin til fólka- og skúlabókasøvnini verður avgreiddur hiðani. Skráseting, klárgerð og innbinding av øllum bókasavnstilfari til 17 fólka- og skúlabókasøvn í Føroyum fer fram á Landsbókasavninum. Síðan 1988 hevur stovnurin við lóg og í fyriskipanum fingið álagt fleiri og fleiri uppgávur, og torført er at síggja samsvar ímillum uppgávnar og so ta játtan, ið árliga verður játtað á figgjarløgtingslógini, við tí úrsliti, at allar uppgávur verða ikki røktar til fulnar. Tær uppgávur, sum liggja mest á láni, og sum vit áttu at gjørt meiri við beinanvegin, eru uppgávan sum meginbókasavn fyri alt landið og so uppgávan hjá Bókastovuni, sum umrødd verður í gr. 11 í lógini frá 9/6-1988.

Í tíðarskeiðnum 1985-1993 røkti Føroya Landsbókasavn bókabiltænastu til 21 bygdir, sum ikki høvdu bókasavn, í Eysturoynni og á Streymoynni. Henda tænasta varð steðgað á vári 1993 vegna vantandi játtan. Sum er, eigur bókabiltænastan uml. 11.000 bd., sum á ongan hátt koma til sín rætt, tí eingin bilur er at reka bókabiltænastuna við. Saman við hesum og tí at nógvir einstaklingar, skúlar og stovnaruttan fyri høvuðsstaðar-økið sóknast eftir tænatuni, verður mælt til at henda tænasta verður uppafurtikin og neyðug játtan verður útvegað.

Í veruleikanum hava vit í Føroyum í dag triggjar løgtingslógir, sum fevna um bókasavnsból. Og longu her kundi verið farið at endurskoða.

Við stóð og nøgd í huga, og ætlanini fyri eyga, átti óneyðugt dupultarbeiði ikki at komið fyri á bókasavnsøkinum. Við at endurskoða føroysku bókasavnslóggávuna undir einum høvdu vit sloppið undan hesum, og samstundis høvdu vit ruddað slóð

fyrir at fakliga orkan, útgerðin og amboðini, sum longu nú eru tøk, høvdu betur komið til sín rætt og gagnað samfelagnum enn betur.

Við heimastýrislógini varð bókasavnsmálið yvirtikið sum føroyskt sermál, og Føroya Landsbókasavn, stovnað í 1828 sum sjálvsagnarstovnur, kom undir landsstýrið og virkar í dag eftir løgtingslógini frá 1952 um Føroya Landsbókasavn.

Í 1968 varð á fyrsta sinni samtykt lóg um fólkabókasøvn. Í hesi lóg vórðu fleiri bókasavnskyldur og -uppgávur álagdar Føroya Landsbókasavni at loysa í samstarvi við fólkabókasøvnini. Henda lógin varð í 1988 sett úr gildi, tí tá varð samtykt nýggj lóg fyri økið: *Løgtingslóg fyri megin-, fólka og skúlabókasøvn.*

Í hesi lógini frá 1988 verða nógvar av teimum skyldum og uppgávum, sum fyrr vóru álagdar Landsbókasavninum, lutvíst fluttar yvir á meginbókasøvnini og lutvíst yvir á nýggjan stovn, *Bókastovuna*, sum eftir grein 11 í lógini, skuldi setast á stovn undir leiðslu av einum bókasavnsstjóra.

Bókastovan

Orsakað av fíggarligu støðuni í landinum eru partar av 1988-lógini ongantíð settir í verk, og í stuttum hevur hetta havt tað við sær, at partar av lógini als ikki virka, og aðrir virka so dánt. Úrslitið av hesum er tað, at Føroya Landsbókasavn er gliðið út úr lógini lögfrøðiliga, men ikki í verki, tí Landsstýrið hevur álagt landsbókavørðinum at rækja uppgávnar hjá bókasavnsstjóranum, so leingi hesin ikki er settur.

Nú eru skjótt átta ár liðin, síðan lógin varð samtykt, og enn er hon ikki farin at virka, sum hon skal. Landsbókasavnið hevur fingið sett 2 starvsfólk í starv orsakað av hesi fyribilsloysn, men hetta er ikki nóg mikið, og hetta er als ikki næktandi.

Eftir førimuni verður roynt at halda bókasavnsverkið gangandi eftir hesi fyribilsloysn, men hetta er eingin haldgóð loysn í longdini.

Ein av høvuðsorsøkunum til nýggju bókasavnslógina í 1988 var tann, at Landsbókasavnið skuldi gerast leyst av fólkabókasavnsarbeiðinum, og skuldi savna seg um uppgávuna sum tjóð- og vísindabókasavn. – Hetta eru uppgávur, sum eingin annar,

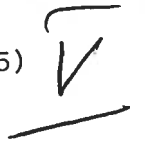
hvørki í Føroyum ella aðrastaðni tekur sær av, og tí er ómetalinga umráðandi, at hetta verður gjørt. Lógin fyri Landsbókasavnið er frá 1952, og tíðin er komin, at hon verður endurskoðað. Men hon kann ikki endurskoðast einsamøll. Tað er ikki til nakað samfelagsligt gagn aftur at fáa eina lóg, sum er so góð, so góð, men sum ikki virkar í verki.

Tann triðja lógin, sum viðger bókasavnsból, er fólkaskúla-lógin frá 1979, sum í 25. grein viðger skúlabókasavnsþurvingin.

At skúlabókasavnið – eins og onnur bókasavnið – eru neyðug, er óneyðugt at skriva her, men á Landsbókasavninum (og eisini á Býarbókasavninum) hava vit nú í langa tíð kent sviðan av, at tann almenna skúlabókasavnskipanin bara fevnir um tann føroyska *fólkaskúlan*. Ymsa staðni í landinum eru nú so nógvir aðrir – hægri – skúlar, sum hava skúlabókasavnið fyri neyðini, men hesir eru eftir lógini sleptir upp á fjall. Her verður eisini neyðugt at broyta hugburð og endurskoða lógargrundarlagið.

Føroyskur mentanarpolitikkur er – eisini – at hava brúkiligar og smidligar lógir á bókasavnsøkinum.

Tí mugu føroysku bókasavnslóginar nú endurskoðast undir einum.

FÓLKABÓKASØVNINI

Umfram Føroya Landsbókasavn, ið, sum áður sagt, virkar eftir sjálvstøðugari lóg, eru 25 fólka- og skúlabókasavn í Føroyum, sum virka eftir løgtingslógini um megin-, fólka- og skúlabókasavn frá 9/6-1988.

Føroya Landsbókasavn umsitur landskassastudningin til fólka- og skúlabókasøvnini, sum er 60% av rakstrarútreiðslunum og verður goldin afturút fyri eitt ár í senn.

Støðið í hesum broti er Býarbókasavnið í Havn. Men endamálið hjá bókasøvnunum er tað sama um alt landið; hugleitt verður um fólkabókasavn yvirhøvur í Føroyum, og víst verður til virkið hjá fólkabókasøvnunum í síni heild.

Endamál

Visast kann til UNESCO-yvirlýsingina fyri fólkabókasøvn. Í føroyskum samanhangi síggja vit endamálsgreinina í løgtingslóg um megin-, fólka- og skúlabókasøvn, har stendur at lesa, at:

- Bókasøvn hava til endamáls at fremja upplýsing, lærdóm og mentanarvirksemi
- Til hetta hava bókasøvnini til taks bækur og annað hóskaði tilfar, sum verður lænt út uttan viðurgjald.

Tað ástøðiliga grundarlagið undir tílkum endamáli ber til at útgreina soleiðis: Okkara mentan er sera fjølbroytt – í okkara tíð fyllt við mótsøgnum og í stöðugari umskapan.

Ein týðningarmikil partur í mentanini er samskipti. Á fólka-bókasøvnunum fer eitt fjølbroytt mentanarligt samskipti fram: vitan og kunnleiki um fortíð og nútíð, um heimin her í Føroyum og uttan um okkum.

Á bókasøvnnum hevur tú atgongd til:

- praktiskan kunnleika
- ítøkiliga vitan
- tú finnur hugleiðingar um lívið og tilveruna
- tú finnur tilfar til frílætur

Tí mega bókasøvn skiljast sum ein meginpartur av mentanarlívinum í føroyska gerandisdegnum, og alt, sum fólkabókasøvn takast við, er mentanarvirksemi.

Høvuðsuppgávan er og verður eisini í framtíðini at samskipta um ítøkiligan kunnleika, hugsjónir og tulkningar, skapað av mannavitinum, sum er at finna upp á prent og á annan hátt.

Í einum frælsu nútíðarsamfelag eiga fólkabókasøvn at vera fyri øll, børn, ung, tilkomin og gomul, og tilfarið á bókasøvnunum eigur at vera so fjølbroytt, at ein og hvør kann velja sær tilfar, sum hann heldur seg kunna nýta. Hetta er kanska størsti munurin á fólkabókasøvnnum og skúla- og stovnsbókasøvnnum.

Fólkabókasøvn eru tøk eisini hjá skúlanæmingum og fólki í útbúgving yvirhøvur; men stovnar, sum fáast við t.d. uppaling og frálæru eiga at hava bókasøvn til hesi endamál

Býarbókasavnið og bygdabókasøvnini

Býarbókasavnið í Havn varð stovnað so seint sum 1969, og er í dag størsta fólkabókasavnið í landinum. Á bókasavninum eru triggjar deildir: útlán fyri vaksni, lesistova og barnabókasavn.

Afrat eru søvn úti á stovnum: Á Hvíldarheiminum, Lágargarði, Ellisheiminum og í Varðhaldinum.

Samstarv er millum seks skúlabókasøvn í Havn og Býarbókasavnið. Tað stendur dagsstovnum, barnagørðum og veggustovum í boði at læna søvn frá bókasavninum. Á barnabókasavninum hevur í vetrarhálvuni nú í nógv ár verið væl vitjað undirhald fyri børn upp til sjei ár.

Tað er av alstórum týðningi, at fólkabókasøvn eisini eru fyri børn. Telduheimurin fer ikki at útruðda hugin ella evnini at lesa tekstir ella myndir. Men tað eigur at vera borið so í bandi, at øll børn í landinum sleppa á bókasøvn at velja sær bækur, sum tey eru før fyri at lesa. Tí tað er við at lesa bækur, tú lærir at lesa við kritiskum eygum og lærir at fara í dýpdina; hetta grundarlagið verður lagt í barnaárunum.

Býarbókasavnið lænir bækur út til øll í Føroyum; einstaklingar og bygðabókasøvn kunnu ringja, og bókasavnið sendir bøkurnar út á bygð. Í hesum tiltakinum er gott samstarv millum Landsbókasavnið og Býarbókasavnið. Eru bøkurnar ikki til taks í Føroyum, verður roynt at útvega tær uttanefir.

Høvuðsvirksemið hjá fólkabókasøvnunum er at læna út bækur. Vert er at leggja til merkis, at útlánið er nógv økt tey seinastu 20-25 árin. 1970-1971 vóru 54.261 bækur útlæntar, í 1994 vóru 142.706 bækur útlæntar.

Býarbókasavnið í Havn er opið hvønn dag, har starvast 10 1/4 fólk, 5 1/4 bókavørðir og 5 skrivstovufólk.

Klaksvíkar Bókasavn er eisini opið hvønn gerandisdag, og har er settur útbúgvinn bókavørður, og honum til hjálpar er skrivstovufólk í hálvum starvi. Hini fólkabókasøvnini, bygðabókasøvnini, hava bert opið fáar tímar ávísar dagar í vikuni.

Bygdabókavørðurin hevur ikki fólkabókavarðautbúgving. Arbeiðið á bygdabókasøvnunum er latið einum upp í hendi, sum hevur áhuga fyri hesum partinum av føroyska mentanarlívinum.

Framtíðarætlanir

Í mun til fólkabókasøvn í londum, ið vit fegin vilja sammeta okkum við, eru fólkabókasøvnini í Føroyum afturúrsgld. Tey seinastu árin hava tó lagt grundarsteinarnar til tíðarhóskandi fólkabókasøvn, so fólkabókasøvnini í Føroyum kunnu mennast til teir stovnar, sum eru alneyðugir í einum frælssum nútímans upplýsingar- og samskiftissamfelagi.

Í stuttum snýr tað seg um at fáa teldur inn á bókasøvnini. Alt tilfar, sum er á bókasøvnunum her á landi, skal skrásetast á slíkan hátt, at ein og hvør kann leita sær tilfarið fram aftur – ikki bara bækur, tíðarrit, bløð, fløgur og annað; tað skal eisini bera til at finna greinir, søgur, yrkingar, sangir o.t. úr bókum og úr øðrum tilfari. Hetta verður gjørt soleiðis, at alt verður skrásett í eini telduskipan.

Í framtíðini skal brúkarin kunna fara inn á eitt og hvørt bókasavn í landinum og í telduni har síggja, hvar tilfarið, sum hann leitar eftir, er; hann kann so bíleggja tað, og fáa tað til vega.

Onnur amboð eru komin til Føroya við telduni. CD-Rom og Internet til dømis. Enn vita vit ov lítið um, hvussu hesi amboð fara at ávirka bókasavnsvirksemið; men vit vita, at ikki ber til at blunda og látast sum einki, havandi í huga, at vit vilja hava sama støði í Føroyum sum í hinum Norðurlondunum. Vit mega sanna, at vit bert eru á byrjanarstigi.

Virðismeting og endamálsorðing

Líta vit út í heim, síggja vit, at í øðrum londum rundan um okkum eru fólkabókasøvnini meira samsvarandi okkara tíð, bæði tá ið tað snýr seg um tilfar, amboð og hólsviðurskifti. Men líta vit aftur um bak her í Føroyum, so er at siga, at ein menning er farin fram í mun til fyrr. Betri umstøður og hóskandi bókasavnhøli eru komin tey síðstu 25 árin; t.d. í Nes Kommunu, í Fuglafirði, á Strondum, í Vági og í Vestmanna eru korini batnað munandi.

Býarbókasavnið í Havn hevði í mong ár sera trong hølisviðurskipti. Tey góðu áttatiárini høvdu ikki við sær, at nýtt bókasavn varð bygt. Í 1993 bar so í bandi, at bókasavnið við vælvild frá Býráðnum fekk munandi betri pláss, og brúkararnir vóru væl nøgdir.

Ein grundsetningur er, at fólkabókasøvnini eiga at liggja soleiðis fyrri, at har er lætt atkomiligt fyrri øll. Hetta hevur verið ov lítið hugsað um í Havn og aðrastaðni í Føroyum við.

Í endamálsgreinini stendur, at til taks hava bókasøvnini bækur og *annað hóskandi tilfar*, sum verður lænt út. Ikki er eydnast enn at fáa *annað hóskandi tilfar* inn á bókasøvnini til brúkararnar at nýta – umframt nevnda ljóðbókasavnið. Vit kunnu t.d. nevna, at tónleikur og sangur eiga stóran leiklut í mentanarlívinum í Føroyum; men ógvuliga lítið finnst á bókasøvnunum til hetta virksema. Eisini ber til at nevna, at sjónbond í nøkur ár hava verið til taks á bókasøvnum í útlandunum, men vit hava ikki hetta tilboðið, og nú, sum tað nýggjasta, er CD-Rom komið sum tilboð, bókasøvn eiga at hava.

Samanumtikið ber ikki til at siga, at fólkabókasøvnini liva upp til endamálsorðingina; men kortini eru bókasøvnini í menning. Okkara kritikarar eru brúkararnir; í dag eru bókasøvn í størri mun enn fyrr í hugaheiminum hjá brúkaranum. Spurningar og krøv, ið sett verða, vísa, at bókasøvnini meira enn áður eru í ljósmála, har mentanarligt samskipti fer fram.

Fólkabókasavns- lóg, praksis og figgjarorka

Tað er eingin loyna, at lóg og praksis samsvara ikki. Ilt er at siga, um tørvandi áhugi ella tørvandi kunnleiki er orsøkin. Føroyar hava ikki altíð verið so illa fyrri peningaliga sum nú.

Peningaupphæddin, sum hevði kunnað betrað korini hjá fólkabókasøvnunum, er ikki stór í mun til, hvat upphæddir annars fóru og fara til her á landi.

Kjarnin í nýggju fólkabókasavnslógini frá 1988 er *bókastovan*. Tíverri sá hon ongantíð dagsins ljós, og hetta er ein stórus meinbogi í arbeiðinum at menna fólkabókasavnstænastuna. At býta Føroyar upp í fólkabókasavnsmiðdeplar, hugsað verður um meginbókasøvn v.m. við útbúnum bókavørðum, hendi heldur ongantíð. Hesi meginbókasøvnini áttu at komið so við

og við. Ikki skerst burtur, at vantandi figgjarorka gjøgnum árinum hevur givið bakkast, og arbeiðið tey seinastu árinum, at fáa fólkbókasøvn inn í telduøldina, verður eisini seinkað av vantandi figgjarorku. Eitt uppiskoyti til upphæddina hevði gjørt stóran mun, og fólkbókasøvnini høvdu kunnað menst.

Tað man vera greitt fyri lesaran, at upphæddin á figgjarlógini avmarkar, hvat fólkbókasøvn eru før fyri at gera. Nakað vantar í, áðrenn virkið hjá bókasøvnunum klárar at liva upp til endamálsorðingina. Kring landið royna eldhugað fólk at fáa sum frægast burtur úr upphæddini, sum latin er teimum til fólkbókasavnsrakstur.

Ymist er, hvussu bý/bygdaráð meta bókasavnsvirksemið. Tað kommunala frælsið merkir, at bý/bygdaráðini eiga at seta upphæddina á figgjarætlan teirra. Skuldi okkurt bý/bygdaráð misrækt hesa uppgávuna, átti kommunala eftirlitið hjá landsstýrinum at átalað hetta vísandi til bæði fólkbókasavnslógina og UNESCO-yvirlýsingina.

Kommunalir politikarar og landspolitíkarar eiga at vita, at sum frá líður kann verða ov dýrt at spara – kanska serliga á mentanarøkinum.

Samstarv

Ikki ber til at ímynda sær menniskja og samfelag uttan mentan – menniskjur skapa í sínum gerðum mentan, einsamalt ella saman við øðrum í meir ella minni skipaðum bólkum. Tíðum verða feløg sett á stovn, og stundum verða stovnar gjørdir at vera karmar um ávísar mentanarligar formar og mentanarligt virksemi.

Fólkbókasøvnini eru mentanarstovnar við fjølbroyttum, mentanarligum samskiftisvirksemi, og hin einstaki er brúkarin. Ein og hvør kann leita sær inn á bókasavnið at fáa hugskot og meira vitan um tað, sum hann/hon, bólkurin, felagið ella mentanarstovnurin ætla sær í holt við. Á bókasøvnunum verður dentur lagdur á at samskipta á hesum støði.

Stovnar, ið bókasøvnini serliga kunnu sammeta seg við, eru sjónvarp og útvarp, við tí í huga at samskipta mentan. Munurin er kortini stórur; vilt tú veruliga kunna teg um okkurt, so er tað hitt prentaða orðið, ið hevur dygd og tyngd; tú kanst venda

aftur til tað prentaða orðið, og á bókasøvnunum kanst tú velja og viga tekstir upp mót hvørjum øðrum.

Í Nordfolkskipanini er eitt ávíst samstarv millum bókasøvnini í Føroyum og í hinum Norðurlondunum. Møguleiki er at sleppa á skeið og á ráðstevnu í grannalondunum; og starvsfólk á bókasøvnum úr hinum Norðurlondunum sluppu í 1994 henda vegin og luttóku í eini ráðstevnu á Viðareiði, sum Landsbókasavnið skipaði fyri saman við Danska bókavarðaskúlanum í Keypmannahavn. Eisini ber til gjøgnum Nordfolk at søkja um stuðul til verkætlanir Norðurlanda millum.

Bókasavns-skúlar í Danmark bjóða feroyingum á jøvnum fæti við danskarar at luttaka á skeiðum, ætlað starvsfólkum á bókasøvnum, ferðaseðlar o.a. skulu tó verða goldin úr Føroyum.

Við endamálinum hjá fólkabókasøvnunum í huga er eyðsæð, at tað er alneyðugt at koma út um landoddarnar, at útvega sær kunnleika og vitan; at skifta orð við onnur starvsfólk er mangan hugvekjandi. Á tann hátt ber til at meta um okkara støði í Føroyum í mun til hini Norðurlondini. Viðmerkjast skal her, at á slíkum ráðstevnum og skeiðum vísa vit feroingar á, at úti í Atlantshavinum liggja nakrar oyggjar, sum eita Føroyar, og vit eru ein nútíðar mentanartjóð.

Heimurin minskar støðugt í hugmynd okkara. Vilja vit ikki vera eftirbátar, er tað av stórum týðningi at menna hetta samstarv Norðurlandanna millum. Alt ov tungt er at fáa figgjarligan stuðul, og tí er ov langt millum at starvsfólk sleppa burtur í onnur lond á ráðstevnu og skeið.

Niðurstøða og samleiki

Ásannast má, at tey góðu áttatiárinu mentu ikki í stóran mun fólkabókasøvnini. Tá ið boðini komu úr landsstýrinum, at nú skuldi skerjast á figgjarætlanini, var tað sum at knokkroyta ein berskøllutan. Heldur enn at skerja, átti landsstýrið og bý/bygdaráð at hækka upphæddina til fólkabókasøvn.

„Telduøldin“ kollveltir núverandi karmar um bókasavns-virksemið, dentur eigur at leggjast á at byggja upp tíðarhóskandi karmar um bókasøvnini eins og um mentanina yvirhøvur.

Politikarar mega vera vælvitandi um, hvat longu nú kemur

floymandi inn yvir Føroyar. Gongda leiðin er ikki í einum frælsu landi at seta forboð, men at geva borgarunum møguleika at søkja sær kunnleika og vitan – at velja.

Sum áður nevnt, er tað ikki tær mongu milliónirnar, sum skulu til at menna fólkabókasøvnini. Í fyrstu atløgu eigur ein skjótt- og vælverkandi *bókastova* at verða sett á stovn, og haraftrat eigur eitt fulltíðarstarv at gerast til eitt útbúgvandi teldufólk, sum hevur kunnleika til fólkabókasøvn og áhuga fyri teimum. Um hesi bæði uppskotini kann hugsast eitt samstarv millum fólkabókasøvnini og Landsbókasavnið.

Kommunalir politikarar og landspolitikarar áttu at víst hesum spurningi stóran ans. Grundgevingin, hetta hava vit ikki ráð til, er ov vánalig; vit hava ikki ráð til einki at gera og lata alt bókasavnsvirksemi sigla afturúr.

Tað eigur at vera eyðsæð, at tá ið vit velja politikarar á ting og í bý/bygdaráð at umsita okkara samfelag nøkur ár, so vænta vit, at politikararnir vísa ábyrgd, hava kunnleika og útsýn um tey mál, teir taka upp á seg.

Hin fjølbroytta mentanin er har, sum menniskju eru. Vit skapa mentanarlígan samleika úr søgu okkara, úr tí, sum er rundan um okkum her í Føroyum, og úr tí, sum kemur inn á okkum uttaneftir. Mentanarlígur samleiki – og hann er hvørki eintýddur ella fastbundin – knýtir okkum kortini saman í samfelag og í tjóð. Nógvar verður tosað um tosk og onnur fiskasløg, og sagt verður, at fáa vit ikki nóg nógvan fisk upp úr sjónum, er eingin føroyingur eftir um nøkur fá ár. Men verður eini fjølbroyttari, føroyskari mentan ikki lív lagað, so verður ei heldur nakar føroyingur eftir um nøkur ár.

- Ein politisk uppgáva er, at byggja karmar, sum eru hóskandi til ein nútíðar mentanarlígan samleika.

Føroya Landsstýri
Box 64
110 Tórshavn

LJÓSTAK

Tórshavn, 30/3-1996

Viðmerkingar til Bygnaðarbroytingar í Landsfyrisitingini.

Av tí at Føroya Landsbókasavn ikki hevur fingið høvið til at gera viðmerkingar til ætlaðu bygnaðarbroytingarnar í landsfyrisitingini, og heldur ikki hevur verið umboðað ella á annan hátt hevur havt samband við arbeðsbólkin fyri mentanarøkið, loyvi eg mær vegna savnið at gera viðmerkingar til teir partar av ætlanunum, ið viðvíkja Føroya Landsbókasavni.

Føroya Landsbókasavn

Sum tað stendur í Lýsing av landsstýrisins fyrisiting bls. 118-121, so er endamálið hjá Føroya Landsbókasavni m.a., sambært løgtingslóg frá 1952:

- * at savna allar føroyskar bókmentir
- * at vera meginbókasavn fyri Føroyar
- * at vera vísindabókasavn

Í 1988 fingur vit eina nýggja bókasavnslóg fyri megin-, fólka- og skúlabókasavn (nr.56,1988).

Sum eina fyribílsloysn umsitur landsbókavørðurin hesa lóg - nú á áttanda ári.

Hvørt ár síðan 1988, og sum oftast fleiri ferðir um árið, hevur verið víst á, at henda lóg, orsakað av vantandi játtan, virkar ikki, sum hon skal. Seinast, ið vart varð gjørt við hetta skrivliga, var fyri 14 døgum síðan í teirri rættaðu 'vangamyndini', sum landsbókasavnið sendi landsstýrinum aftur í sambandi við arbeðið hjá Finn N. Christensen, forstjóra, viðvíkjandi bygnaðarbroytingunum í landsfyrisitingini.

Føroya Landsbókasavn, ið er ein av elstu stovnum í landinum, settur á stovn av hugsandi, viðskygdum fólki í 1828, kann kanska tykjast at vera gamal, ússaligur, tungur at dansa við og at hava síni ellisvomm; men eg kann samstundis vísja Føroya Landsstýri um, at starvsfólkið her er ungt og raskt, og eru órædd farin í holt við slóðbrótandi uppgávur. Tey hava higartil verið ótrúliga trúföst og góð við stovnin, og einki er at ivast í, at samstarvið millum starvsfólk og stovn hevur verið við til at hildið bókasavnið í einari nøkulunda fakligari javnvág hesi seinastu

árin, tá ið mangan hevur leikað hart á figgjarliga.

Hóast figgjarligu viðurskiftini hava havt tað við sær, at játtanin til bókasavnsverkið er lækkað við meira enn 40%, síðan 1988-bókasavnslógin varð samtykt, so hevur Føroya Landsbókasavn roynt at fáa sum mest burtur úr teimum árligu játtanunum. Samstarv er fingið í lag/ ella útbyggt við stovnar bæði innanlands og uttanlands. Starvsfólkini hava kýtt seg at fyrireika eina landsumfatandi edv-skráseting av tilfarinum - til tess at fyrireika eitt fakliga forsvarligt granskingarumhvørvi. - Hetta grundstøðið verður nú lagt, og stovnurin má fáa arbeiðsfrið.

Samstarv hevur eisini verið og er við Fróðskaparsetur Føroya og deildir tess, og hetta hevur higartil gingið upp á stás. Víst verður í hesum sambandi til virksema stovnsins, lýst m.a. í hjáløgdu Ársfrágreiðing 1995, sum varð liðug fyri løtu síðan, og tí ikki enn send út.

Samstarv er at hava virðing fyri hvørjum øðrum.

Fyri ein stovn sum Føroya Landsbókasavn er samstarv lívsgrundarlagið, - og enn eru nógvir møguleikar ótroyttir á hesari breytini. Skal eitt samstarv vera virkið, mugu sjálvandi fleiri partar upp í málið. Samstarv er samábyrgd.

Skal einum bókasavni vera lív lagað, er ein avgjørd treyt, at tað samstarvar við onnur - bæði stovnar, fyrirkur og persónar. Hetta hevur Føroya Landsbókasavn eisini roynt, og úrslitið kunnu onnur døma um.

Tí kennist tað sum at vera sniðálopini at lesa í uppskoti til bygnaðarbroytingar - undir, teirri ikki serliga diplomatisku, yvirskriftini "Nýskipan av Fróðskaparsetri Føroya" (sí Bygnaðarbroytingar í Landsfyrisingini, bls. 45-46) - um fyrimunirnar við at leggja saman.

Fyrimunir fyri hvørji?

Hetta hevur snøgt sagt einki við nýskipan at gera; hetta má kallast at vera beint tað øvugta av einari nýskipan - ein avskipan.

Sum hann, ið hevur ábyrgd av bókasavnsøkinum, kann eg als ikki góðtaka eina so snævurskygda orðing, sum: "at fyrimunurin við at leggja saman verður, at starvsfólkið á stovnunum, sum hevur eina visindaliga útbúgving, fær møguleika til at fáa tillutað granskingarstuðul...." .

Landsbókasavnið og fólkabókasøvnini eru ikki bara almenn ogn, men tey skulu eisini tæna almenninginum, - ikki bara einum parti av honum, men øllum almenninginum, - og sostatt mugu allir sokallaðir fyrimunir koma almenninginum til góðar. Tað er hetta, sum fyrst og fremst má koma fram í eini bygnaðarbroyting, sum m.a. skal fevna um bygnaðin á Føroya Landsbókasavni.

GG: í strikumyndini fyri mentamálastýrið er stovnurin Føroya Landsbókasavn ikki so frægt sum nevndur, - hvat hugsa menn? Hava teir ikki lisið sín setning?

VB₃

- Fólkabókasøvnini eru kommunal og øll bý/bygdaráð skipa fyri fólkabókasavnstænastu, stendur í bókasavnslóginum frá 1988. - í uppskotinum til bygnaðarbroytingar ivast vit í, um tey umsitingarligu viðurskiftini í hesum sambandi eru nóg væl umhugsað? Hvussu verður við tí fakligu ábyrgdini í framtíðini?

Skal Landsbókasavnið leggjast tættari uppat 'Debesartrøð', so má eftir øllum at døma, onkur annar taka sær av umsitingini av fólkabókasavnspartinum, sum er ein av uppgávum savnsins, sum er. Og her ivast vit í logikkinum, tá ið Bókastovan ikki kann fáast at virka.

At trýsta eina samanlegging av stovnunum á Debesartrøð, (og summir eru longu ríknir av trøðni) ígjøgnum, og vísa á, at starvsfólk "kunnu gerast rektarar á setrinum", er ein beinleiðis háðan ímóti stovnunum og teimum løgtingslógum, hesir skulu umsita.

Føroya Landsbókasavn, Føroya Landsskjalasavn, Føroya Fornminnissavn eru allir stovnar sum í teirra lógum hava eina rúgvu av fyrisitingarligum uppgávum. Hvussu skulu hesar loysast í framtíðini? Hvat við Bókastovuni t.d., sum er eitt lógarkrav, og sum vit hava gjørt vart við øll hesi árini (sí gr. 11 í løgtingslóg nr. 56, 1988)? Skal hon kanska leggjast saman við rektaraumsitingini? Og fer hon tá at virka?

Ein samanlegging av stovnum má hava annað og meiri við sær enn møguleika fyri granskingarstuðuli hjá nøkrum ávísu starvsfólkum ella møguleika hjá nøkrum fáum einstaklingum at gerast rektarar setursins.

Kann ein samanlegging ikki føra til:

- * minni dupultarbeiði
- * minni dupultkeyp
- * betri stýring á viðurskiftunum
- * betri leiðslu
- * betri arbeiðshuga
- * betri "matarlyst",

so er alt líka vítt sum sítt.

Við í álitinum er m.a. eitt uppskot til kunningarpolitikk hjá Føroya Landsstýri. Sum umboð fyri Føroya Landsbókasavn vil eg mæla landsstýrinum so dyggiliga til at byrja her, tí góð og reel kunning, í góðari tíð, um hetta málið, hevði gjørt, at fólk høvdu tosað saman um hetta evnið. - Tí hvussu skulu stovnar samstarva, tá ið farið verður fram á henda hátt.

Viðvíkjandi kunningarpolitikkinum! í hesum sambandi skal gerast vart við, at Føroya Landsstýri, sum er, eigur og rekur stovnin Føroya Landsbókasavn, har útbúgvinn starvsfólk 44 tímar um vikuna veita almenninginum, stovnum og einstaklingum - bæði innanlands og uttanlands - kunning og upplýsingar um øll lívsins viðurskifti. Her er longu fyri 168 árum síðan sett á stovn, tað sum í dag kann kallast ein kunningarmiðstöð ella upplýsingarbanki. Kanska var tað eina roynd vert at kanna um nakrar arbeiðsroyndir, nøkur arbeiðsamboð, nøkur ráð kundu verði fingin til vega haðani, júst fyri at fyribyrgt dupultilógum og

óneyðugum dupultarbeiði.

Besti hátturin at byggja upp og varðveita eitt granskingarumhvørvi - eisini í Føroyum - er at geva hesum stovnum arbeiðsfrið.

Uppskotið skapar ongan samstarvsanda, men fer heilt vist at skapa óneyðugt ólag og vánalig arbeiðsviðurskifti fólkinum til skaða og landsstýrinum til skammar. Hetta átti ikki at verið úrslitið av einari nýskipan.

Sum stovnsleiðari við ábyrgd fyri Føroya Landsbókasavn er hetta mín ávaringarlúður.

Uppskot mitt er: at allir stovnarnir á Debesartrøð koma at arbeiða javnbjóðis undir deildarstjóranum í mentamálastýrinum.

- Nei, eg skal ikki tvíhalda um nakað kongaríki, vil bara hava arbeiðsfrið.

Við heilsan

Føroya Landsbókasavn

Martin Næs

Martin Næs
landsbókavørður

+ Ársfrágreiðing 1995. Føroya Landsbókasavn

Skjal VI

1

7.6 LISTASAVN FØROYA

10. januar 1948 samtykti Føroya Løgting at seta á stovn ALMENT FØROYSKT LISTASAVN. Stovnurin varð stýrdur av eini 7 mannevnd – Løgtingið valdi 3, Listafelag Føroya 2, Tórshavnar Býráð 1 og Føroya Lærarafelag 1. Peningur varð játtaður á hvørjum ári á Løgtingsins fíggarlóg at keypa listaverk fyri. Í 1969 eydnaðist tað áhugafelagnum LISTAFELAG FØROYA (ið var stovnað í 1941) at lata upp nýggja LISTASKÁLAN við Viðarlundina í Havn. Byggingin varð fíggað av peningastovnunum, Tryggingarsambandinum, Landsstýri og Býráð – og øðrum stuðlum. Listaskálin varð skipaður sum sjálvognarstovnur, stýrdur av 3 mannevnd, ið listafelagið, landsstýrið og býráðið høvdu valt, og fyristøðumaður varð settur.

Sambært avtalu millum Alment Føroyskt Listasavn og Listafelag Føroya kom Listaskálin at hýsa ognunum hjá listasavnum, sostatt húsaðust tveir ymiskir stovnar í húsinum. Greitt var frá fyrsta degi, at Listaskálin var alt ov lítil til bæði at kunna sýna fram ognir listasavnsins og nøkta framsýningartørvin, ið annars var. Men hetta var so ein byrjan til eitt føroyskt tjóðlistasavn – nationalgallarí. Tað gekk striltið hjá Listaskálanum at svara hvørjum sítt, men ein saneringsskipan, sum peningastovnarnir lögdu upp til og eiga stóra tøkk fyri, varð gjørd umleið 1980. Nú var Listaskálin at kalla skuldarfríur, men verri var, at húsið lak í eyri og seyri og var at kalla ónýtiligt. Í 1982 máttu listaverkini fáast út, og tey fingu innivist hjá býráðnum. Húsið mátti latast aftur. Landsstýrið og løgtingið samdust tá um at seta av pening á fíggarlógini til stóra umvæling. Listaskálin

varð at kalla gjørdur av nýggjum, einans veggirnir og gólvið vórðu brúkt aftur, og sigast kann, at sum bygningurin stóð eftir umbygging í 1983, var hann eitt nýtt hús, sum tað almenna hevði goldið.

Í 1989 vórðu tær triggir eindirnar, ið varðaðu av myndlistini, lagdar saman: 1) *Alment Føroyskt Listasavn* (almennur stovnur) – 2) *Listaskálin* (sjálvognarstovnur) – 3) *Savnið av føroyskum listaverkum hjá Listafelag Føroya* (privat felag). Burtur úr hesum varð gjørdur nýggjur stovnur – *Listasavn Føroya*. Eingin hugsaði annað enn, at hetta nýggja savnið skuldi vera almennur stovnur, ið kundi sammetast við hini bæði søvnini – Fornminnissavnið og Náttúrugripasavnið. Men nú bar so á, at múgvandi danskir grunnar – serliga Augustinusfonden – um hetta mundið søgdu seg vilja figgja bygging av eini stórari víðkan av Listaskálanum. Slíkir grunnar seta tó ta treyt, at stovnur, teir lata pening til, skal skipast sum sjálvognarstovnur. Tí varð Listasavn Føroya skipað sum sjálvognarstovnur. Men av tí at allar ognir, ið hesin stovnur yvirtók frá tí gamla listasavninum eru almennar, somuleiðis meginparturin av tí, ið hann fer at umsita í framtíðini (umframt eru tó testamentariskar og aðrar gávur, veitingar frá útlenskum grunnum og annar stuðul), varð gjørt av, at landsstýrið skuldi hava avgerandi ávirkan í nevndini. Listafelag Føroya velur 1 nevndarlim, felagið Føroysk Myndlistafólk 1, Tórshavnar Býráð 1.- Tann fjórða velur landsstýrið, hann er formaður, og hevur tvær atkvøður. Dentur skal tí leggjast á, at sjálvognarskipanin einans er ein formalitetur – tað er framvegis Landsstýrið, ið hevur ábyrgd av og umsjón við Listasavni Føroya, og raksturinn verður goldin av Løgtingsins figgjarlóg.

Nýggja Listasavn Føroya varð latið upp í 1993. Við teirri peningaupphædd, ið játtað hevur verið í 1995-96, ber til at hava virksemi á einum rímligum støði. Í inntøkuætlanini er pláss er fyri nýkeypi í vissan mun – keyp av listaverkum munar væl sum stuðul hjá listafólkunum, serliga nú privata keypið er minkað munandi av teimum ringu tíðunum. Samanumtikið skal sigast, at hesin stovnur við núverandi játtan er førur fyri at vera

sjónligur í mentanarlivinum og vera eitt tilboð til gagns fyri ferðamannavinnuna.

**Grafiskur
verkstaður í
Listaskálanum**

Í samstarvi við Norðurlandahúsið er innrættaður ein GRAFISK-UR VERKSTAÐUR í norðara enda á gamla Listaskálanum. Savnið hevur lagt høli til og innrættað verkstaðin í sambandi við byggingina – Norðurlandahúsið hevur latið meginpartin av grafisku útgerðini. Verkstaðurin skal eyðvitað vera eitt tilboð til listafólk okkara, men tann stóra ætlanin er umfram, at verkstaðurin skal fáa listafólkuttan frá at koma til Føroya at arbeiða.

Vit hava enn ikki útbúnaðar føroyskar tækningar, ið kunnu standa fyri virkseminum, og heldur ikki fíggarligan møguleika fyri tí enn. Men í samstarvi við Det Grafiske Værksted í Hjørring í Danmark og aðrar tækningar úr Keypmannahavn hava vit skipað fyri grafiksposium – summarið 1995 vóru listafólk úr øllum Norðurlondum her og royndu verkstaðin, í juni 1996 koma danskir grafikarar higar at arbeiða (stuðul frá danskum grunnum), seinni í ár týskarar (stuðul frá tí týska grunninum Goethe-Institut). Í 1997 koma finskir- og í 1998 norskir grafikarar higar í somu ørindum. Ætlanin við hesum tiltøkum er at skapa áhuga fyri Føroyum í listaligum sambandi og at upplýsa um tær góðu arbeiðsumstøður, vit kunnu bjóða her. At møguleikar eru fyri hesum, halda vit okkum kunna siga av teimum royndum, vit higartil hava – tey flestu listafólk, ið vitjað hava verkstaðin, ynskja sær at koma aftur. At verkstaðurin og tað *altjóða* virksemin, ið kann skapast uttan um hann, kann fáa týðning fyri ferðamannavinnuna, ivast vit ikki í.

Eydnast ætlan okkara at skapa henda áhuga víða um, kann grundarlag verða fyri at seta rættiligan grafiskan leiðara og hjálparfólk, og hava verkstaðin gangandi alt árið. Vit kunnu kanska harmast um, at Norðurlandahúsið í Føroyum hevur ikki rættiliga enn sæð møguleikarnar í hesum virksemin, sum tað jú sjálvt hevur sín lut í. Tað hevur heldur ikki rættiliga eydnast at fáa í lag samvinnu við Nordiskt Konstcentrum á hesum øki. Sum kunnugt hava Føroyar onga umboðan, hvørki í NKC ella NKKK, og eru tí lítið sjónligar í hesum norðurlendsku stovnum.

VI (4)

Roynt verður at arbeiða í smáum við at upplýsa og skapa áhuga víða um. Vit royna eisini at leita fram til tey røttu fólkinis, ið kundu hugsast at viljað komið til Føroya at staðið fyri slíkum verkstaði. Men til tess at kunna fáa gongd á rættiliga, verður helst neyðugt at arbeiða við at fáa til vega váðafúsa figging til virksesemi t.d. eitt 3-áraskeið.

**Framsýningar-
samstarv ímillum
tey trý søvnini**

Eitt samstarv ímillum tey trý søvnini – Føroya Fornminnissavn, Føroya Náttúrugripasavn og Listasavn Føroya – kundi komið til góðar á framsýningarøkinum. Nú er Listasavnið komið at standa, har tað stendur, við góðum framsýningarumstøðum. Men hini bæði søvnini hava einans fyribils loysnir á hesum øki – framsýningarhøli, ið antin eru ótrygg og óhóskandi (á Debes-artrøð) ella óvirðilig (í Málingahandlinum). Tá ið verulig loysn verður funnin á hesum spurningum, kann hugsast, at tær søguligu og náttúrufrøðiligu høvuðsframsýningarnar eiga at leggjast til rættis eftir einum heildarsjónarmiði, – hetta hevur givið góð úrslit í grannalondum okkara. Dentur skal leggjast á, at her verður ikki nomið við umsitingaruppgávur, gransking, undirvísing og aðrar uppgávur, ið liggja á hesum báðum almennum stovnum. – einans framsýningarvirksemið. Mælt verður í hesum sambandi til, at eitt samstarv verður gjørt um framleiðslu av *smærri serframsýningum*, ið kunnu sendast bygd úr bygd um landið. Hetta hevði gjørt tey trý søvnini meira sjónlig og havt stóran mentanarlígan týdning fyrir bygdin. Í 1970-árunum til miðskeiðis í 1980-árunum gjørði Føroya Fornminnissavn á hvørjum ári eina slíka serframsýning – evnið kundi vera

Vit mega nú vera komin hagar til,
at skivingin verður meira enn viðfáningur,
í fríløtum ella eftir ein strevnan
arbeiðsdag.

„Nólsoyar Páll“ – „Báturin“ „Forn barnaleiku“ – „Slupptíðin“ – „Sild“ – „Fuglaveiði“ og mangt annað. Stundum varð komið inn á økið hjá Náttúrugripasavninum, ið eisini gjørdi nakrar serframsýningar, men eitt skipað samstarv var onganlíð. Helst mundi tað vera av fíggarligum ávum, hetta virksema datt niðurfyri, men skotið verður upp, at tátturin verður tikin upp aftur, og at dentur tá verður lagdur upp aftur meira á at fáa framsýningarnar at ferðast um landið. Í sambandi við framsýningarnar kunnu fyrilestrar verða hildnir um tey evni, tær snúgva seg um.

Framsýningarnar kunnu fevna um alskyns søgulig, siðsøgulig, náttúrufrøðilig og listarlig evni, og eyðvitað koma stovnar sum Landsbókasavnið og Fróðskaparsetrið við inn í myndina.

Tey trý søvnini noyðast at seta fólk av til hetta eitt skifti á hvørjum ári, men eitt samstarv hevði óivað gjørt, at meira fekst burtúr teimum kreftum, ið hóast alt kunnu setast av. Tað kundi eisini økt um móguleikarnar fyri at fingið framsýningaruttan úr heimi út á bygdirnar.

Men til tess krevst, at framsýningarumstøðurnar verða munandi bøttar úti um bygdirnar, og her liggur ein stór uppgáva á láni. Tey seinnu árinu eru komin bygðarhús, samkomuhús, skúlar, ítróttarhallir, bókasøvn o.a, men kortini má sigast, at sjálvst í býum og stórbygdum kann vera torført at finna rímlig framsýningarhøli, har ein framsýning kann koma til sín rætt. Tað er av stórum týdningi, at trygdarviðurskiftini eru í lagi. Tey, ið hava roynt at gera serframsýningaruttan fyri Havnina, hava mangan mist mótið, tí umstøðurnar eru illa hóskandi. Skal eitt nú ein fimleikahøll brúkast, fæst hon bara frá fríggjadegi eftir skúlatíð til mánamorgun fyri skúlatíð – hetta er alt ov stutt – ein framsýning í stórari bygd eigur ikki at vera stytri enn viku – 14 dagar. Vit kunnu staðfesta, at framsýningaruttan fyri Havnina eru sera sjáldsamar.

Helst standa høli víða hvar um landið, ið kunnu setast í stand til hetta endamáluttan stórvegis íløgu. Roynt eigur at vera at skapa áhuga fyri hesum hjá teimum, ið standa fyri bygðarhúsum. Ein treyt fyri, at tað almenna letur studning til

bygdarhús, kundi verið, at góðar og tryggar framsýningarum-
stöður fylgja við húsinum. At samskipa og taka ímóti ferðandi
framsýningum, seta tær upp og skipa fyri fyrilestrum í tí
sambandi, hevði verið eitt hóskað mál hjá leiðslunum fyri
bygdarhúsini – og kunningarstovunum víða um landið.

16

Endamál og søga

Hugskotið til eitt føroyskt fornminnissavn re at rokna aftur til 1890. Átta ár seinni, á Ólavsøku 1898, varð savnið veruleiki. Tað varð skipað sum eitt slag av sjálvsognarstovni, sum umframt við innsavnaðum peningi varð figgjarður við ávísum stuðli frá lögtinginum. Savnið átók sær at savna og sýna fram fornlutir. Í 1916 varð savnið yvrtikið av nýstovnaða Føroya Forngrípafelag. Í 1946 lat felagið lögtinginum savnið, men stóð tó fyri rekstrinum fram til 1952.

Almenni stovnurin Føroya Fornminnissavn varð við løgtingslóg settur á stovn í 1952. Frá sama degi, sum stovnurin fór at virka, hveur fornminnissavnið umfatað eitt sera breitt virksemi. Umframt uppgáurnar hjá gamla savninum, álegði lógin honum uppgávur, sum áður lógu hjá "Fornrannsóknar- og Staðanavnanevnd Føroya Løgtings" og umsiting av fornminnafriðingarlógini frá 1948. Í 1972 kom umsiting av lóg um bygdasøvn afturat. Um vit samanbera við Danmark, líkist fornminnissavnið mest einum stovni, ið hevur undir sær virksemi hjá Nationalmuseet, Statens Museumsnævn og pørtum av Skov- og Naturstyrelsen. Fornminnissavnið líkist tiskil mest teimum íslensku, grønlendsku, svensku, álandsku og finsku tjóðsøvnunum.

Føroya Fornminnissavn hevur sambært lógum sínum sum høvuðsmálsetning at virka fyri:

- at skráseta, kanna og hava eftirlit við jarðføstum fornum minnum, sum lýst er í løgtingslóg um friðan av fornminnum og bygningum,
- at fyrireika og standa fyri útgrevstri av toftum, fornum búplássum og søguligum lendum,
- at savna, skráseta og framsýna fornlutir og lutir frá nýggjari tíð, sum lýsa livihátt, starvslíkindi og mentan føroyinga til ymsar tíðir ella eru knýttir til søguligar hendingar,
- at hava í hondum savnan av staðanøvnum og hava hetta tilfar greitt til vitskapliga granskan. (Skyldan at savna staðanøvn er saman við staðanavnasavninum vorðin delegerað til fróðskaparsetrið).
- at hava eftirlit við bygdasøvnunum og veita teimum hjálp og leiðbeining.

Harumframt hveur fornminnissavnið so við og við fingið álagt at umsita ávísar friðaðar ognir landsins: Havnar Skansa, Hoyvíksgarð, Dúvugarðar í Saksun, í Koytu heima á Sandi, uttan Ánna í Sandvík og prestagarðarnar á Nesi og í Sandagerði. Harafturat er ráðgeving og kunning í samband við fornminni, eitt nú við atliti til vaksandi tørvin frá ferðavinnuni, vorðin ein arbeiðslig tyngjandi uppgáva.

Føroya Fornminnissavn er sostatt ein siðsøguligur fyrisitingar-, granskingar- og upplýsingarstovnur, sum fyrisitur vanligar savnsuppgávur, antikvariskar uppgávur, ráðgevingar- og eftirlitsuppgávur við bygdasøvnum og uppgávur við ognarumsjón fyri tað almenna.

Í mun til uppgáurnar er arbeiðsorkan lítil. Ein høvuðstrupulleiki er, at fyrisitingaruppgáurnar fylla so nógv í gerandisdegnum, at stundir eru hvørki til at gera tær til lítar ella til neyðugu granskingina í tí sambandi. Tann gransking, sum hóast alt fer fram, re at kalla frítíðargransking burtur av.

Tær lógir, ið liggja til grund fyri Føroya Fornminnissavni og virksemi tess eru hesar:

- Løgtingslóg nr. 19 frá 16. september í 1948 um friðan av fornminnum og bygningum, sum seinast er broytt við Løgtingslóg nr. 11 frá 19. apríl í 1972.

- Løgtingslóg nr. 32 frá 2. mai í 1952 um fornminnissavn, sum seinast er broytt við Løgtingslóg nr. 24 frá 9. apríl í 1964.
- Løgtingslóg nr. 17 frá 9. mai 1972 um bygdasøvn við mentanarsøguligum týðningi, sum er broytt við Løgtingslóg nr. 88 frá 17. juli 1986.

Bygnaður

Eftir savnslógini liggur stovnurin beinleiðis undir landsstýrinum, men er í dag skipaður sum ein stovnur undir Undirvísingar- og Mentamálastýrinum. Hvørki nevnd ella ráð er knýtt at stovninum. Tann reglugerð, sum savnslógin áleggur landsstýrinum at skipa dagliga starvið eftir, er ongantíð gjørd. Savnið virkar í staðin eftir innanstovnsskipan, sum landsstýrið er kunnað um.

Figgjarviðurskipti

Umframt egið rakstrarstað, hevur stovnurin eisini ábyrgdina av 2 ørðum rakstrarstöðum: játtanina til bygdasøvn og játtanina til friðað hús og fornminni, ið einamest fevnir um rakstur av friðaðum ognu landsins, men eisini í ávísan mun veitir móguleika fyri at stuðla varðveiting av øðrum friðaðum húsum og fornminnum. Hesin tørvur hevur seinnu árin verið alsamt vaksani. Tí er hesin móguleiki eftur fornminnissavnins tykki alt ov avmarkaður. Hinvegin átti aðrir móguleikar fyri figging at verið umhugsaðir – eitt nú at varðveitingarverdir bygningar, ið hoyra til almennu festini, vórðu figgja av Jarðaráðnum.

Rannsóknarvirksemi fornminnissavnins hevur í vissan mun verið figgjað sum liður í størri verkætlanum. Nevndar kunnu verða útbyggingar hjá SEV og Landsverkfrøðinginum, ið hava figgjað fornfrøðiligar rannsóknir í tann mun útbyggingarnar hava nervað friðað fornminni. Í sambandi við varðveiting av ávísam fornminnum, eitt nú í Koytu og Hoyvíksgarði, kemur fyri at privatfólk stuðla við stórum upphæddum.

Samstarvsstovnar

Fornminnissavnið hevur einki formaliserað samstarv úteftir, men hevur í dagliga virki sínum regluligt samskipti við aðrar stovnar. Serliga kunnu nevast

- Matrikulstovan – samstarv um eina skrásetingarverkætlan
- Fróðskaparsetrið – samstarv um innsavningar
- Stovnarnir á Debesartrøð – samstarv um EDV-menning

Tó so, eru starvsfólk stovnsins í neyvum sambandi við útlendskar stovnar tá tey eitt nú við í verkætlanum, ið eru forankraðar í ávvísam stovnum – t.d. Nationalmuseet, Kunstakademiets Konservatorskole í Keypmannahvan, Århus Universitet, Tromsø Universitet.

Dentur verður lagdur á at kunna seg um og um mgjølrigt at luttaka í verkætlanum í Norðurlenskum høpi, t.d. undir Norðurlanda Ráðharraráðnum.

Framtíðarætlanir

Alt síðan fornminnissavnið varð stovnað, hefur virksemi verið darvað av einum køvandi hølistroti. Fornminnissavnið helt áður til undir trongum hølisviðurskiftum á Debesartrøð. Nú húsast stovnurin á gomlu Royndarstøðini í Hoyvík. Herfyri varð bygningurin í Brekkutúni keyptur at hýsa gripagoymslum savnsins, ið harvið fyri fyrstu ferð eru komnar undir trygg og skipaðvirðuskifti. Samstundis avgjórði landsstýrið, at eisini framsýningar savnsins skuldu vera har fyribils til nýbyggingin, ið varð frammi í skitsuuppskoti í 1988, kundi verða framd. Í 1996 lat savnið upp nýggja framsýning í Brekkutúni, ið var meint at vera ein fyribilsframsýning, meðan arbeitt skuldi verða við fyrireiking og skapan av endaligu framsýningum fornminnissavnsins treytað av fíggjarkarminum, ið tá var sera tepur. Hann vísti seg vera so tepran, at neyðugt var at gera enn eina fyribilsframsýning. Tí lat savnið í 1998 upp jubileumsframsýningina og savnsvirksemi stovnsins, ið fyri stóran part síendur uppi enn. Við í endaligu ætlanunum er nýggjur framsýningarbygningur í Hoyvík. Seinnu árinum verið arbeitt við fyrireikingunum av útisavninum í Hoyvík, ið lat upp í mai. Enn er ikki komið á mál, so arbeitt verður framhaldandi við hesum máli.

Millum framtíðarynskini er dagføring og greð av regluverki fyri stovnin og virksemi hansara – herundir endurskoðan av lógarverkinum viðvíkjandi fornminnum, bygningum, lendi og umhvøvi.....

Føroya Landsstýri,
Postboks 64,
110 Tórshavn

KOPI

*Síni: Neyðar at fáa fleiri av hesum metum,
um í Nidursrøðun*

Viðmerkingar til Bygnaðarbroytingar í Landsfyrisingini.

Styrking og menning av meginfyrisingini, eisini innan mentanarøkið, er aðalmálið í bygnaðarálitinum, sum forstjórin lat landsstýrinum tann 20. mars 1996. Hetta er at fegnast um, tí avmarkaða orkan í meginfyrisingini hevur gjørt samskipti við landsstýrið til ein høvuðstrupulleika hjá almennum stovnum.

Undir fyrireikanini av álitinum vitjaði forstjórin stovnarnar og lat gera hampuliga góðar lýsingar av teimum, ábyrgdum og uppgávum teirra. Undir vitjanini á fornminnisavninum varð m.a. tosað um samstarv innan gransking og mentan, og forstjórin legði áherðslu á, at hann miðaði móti samstarvi, ikki samanlegging. Samstarv, m.a. gjøgnum eitt ætlað granskingarráð var eisini tað, forstjórin hevði at bera fram fyri stovnsleiðarunum á kunningarfundum tann 21. mars, har orðið samanlegging heldur ikki varð grett.

Hetta samsvarar alt bygnaðardiagrammi forstjórans fyri mentamálastýrið við undirliggjandi stovnum.

Heimkomin av fundi tann 21. mars, har tilfarið um bygnaðarálitid varð handa stovnunum, varð farið undir at lesa.

Ætlanirnar fyri almennum stovnum landsins eru at finna í

Bygnaðarbroytingar í Landsfyrisingini, bls. 43f og 45f og Verksetanarætlan, bls. 5, pkt. 2.6.2

Hesin lesnaður var ikki í ætt við tey signal, forstjórin frammanundan hevði givið. Elstu stovnar landsins skulu avlívast og Fróðskaparsetur Føroya skal "nýskipast", tó einans við at slúka søvnini. Hesin dreymur um at fáa søvnini undir veingjabbreiða fróðskaparsetursins hevur av og á verið borin upp á mál av summunum setursfólkum, men ongantíð hevur eitt minstamat av seriósum argumentum verið ført fram og verður tað heldur ikki í bygnaðarálitinum. Higartil hevur hesin hugur at leggja gomlu søvnini undir seg einans verið grundaður á vakstrarhugin hjá einum ungum, ekspansióshugaðum stovni, og eg havi einki sæð, sum bendir á aðrar orsøkir fyri samanleggingaruppskotinum í bygnaðarálitinum.

Eg skal loyva mær at gera nakrar viðmerkingar til hetta marghátliga uppskot og ta mannagongd, sum nýtt hevur verið at fáa uppskotið við í bygnaðarálit forstjórans.

Uppskotið um at skipa søvnini inn undir fróðskaparsetrið byggir

á ta skeivu fyritleyrt, at søvnini eru granskingarstovnar burturav. Hetta undrar, tí stovnslýsingarnar siga nakað annað. Av endamálslýsingunum framgongur, at fróðskaparsetrið er ein granskingar- og undirvísingarstovnur burturav, meðan søvnini fyrst og fremst eru fyrisitingarstovnar, har gransking er at meta sum eitt neyðugt amboð í útinnan av fyrisitingaruppgávum.

Fróðskaparsetrið skal samskipa virkseimið á søvnunum við at knýta søvnini at leiðsluni har, verður skotið upp. Uttan mun til, hvussu stóra fyrisitingar- og leiðsluorku, fróðskaparsetrið hevur, dugi eg illa at ímynda mær fyrimunin av, at eitt nú antikvarisk umsiting, bygðasavnsumsiting, fornminnarøkt, fornminnaráðgeving og onnur fyrisitingarøki, sum fornminnissavnið hevur ábyrgdina av, skulu úttinnast gjøgnum setursbureaukratiið. Hvi í allari víðu verð fyrisitingarmál skulu eina púra óneyðuga rundferð til seturskrivstovu, setursráð og rektara á einum universiteti, hvørs einastu uppgávur eru gransking og undirvísing, er meir enn eg dugi at fata. Fyrisiting er ikki ein universitetsuppgáva, og tað tykist ikki vera í tráð við megin-sjónarmiðini í ætlaðu bygnaðarbroytingunum at umskapa sjálvsognarstovnin Fróðskaparsetur Føroya til eitt nýtt fyrisitingarligt direktorat.

Samskipan av virkseminum á søvnum landsins í einum heildar leiðslubygnaði á fróðskaparsetrinum er ikki annað enn at flyta fyrisitingarliga ábyrgd frá mentanardeildini til fróðskaparsetrið - júst tann øvugta gongd av tí, sum bygnaðarbroytingarnar annars miða ímóti.

Eru vansarnir við samanlegging av søvnunum undir fróðskaparsetrið eyðsæddir, eru teir sonevndu fyrimunir truplir at taka í álvara. Tað er av alstórum týðningi, at vísindaligu meðarbeiðarnir á søvnunum av og á kunnu fáa granskingarfrið eitt ávíst tíðarskeið. Sovorðir møguleikar tykjast vera innbygdur í personalupolitikkin í bygnaðarálitinum og í ætlaða granskingarráðið. Av góðum grundum eri eg púra ókunnugur við tær neyvaru ætlanirnar um granskingarráð og granskingarstuðul, men eg havi ilt við at ímynda mær, at starv undir fróðskaparsetursins leiðslu fer at verða ein fyritleyrt fyri tillutan av granskingarstuðuli og møguleikum fyri at verða leyskeyptur úr vanligum starvi.

Granskingarmál verða samskipað við Fróðskaparsetur Føroya og eitt granskingarráð. Hvi tvey nýggj samskipanarorganir fyri gransking? Hvussu skulu tey bæði verða samskipað? Um samskipan framvegis merkir samanlegging og stýring, hvussu kann fróðskaparsetrið makta uppgávuna? Søvnini verða slúkt, men longu Fiskirannsóknarstovan tykist vera í so stórum biti, hon verður bert "knýtt at verkætlanini". Hvussu við øðrum granskingarstovnum? Hvussu verður Heilsufrøðiliga Starvstovan og gransking hennara samskipað við fróðskaparsetrið? og hvussu við granskingini á Landssjúkrahúsinum?

Ikki veit eg, hvat samskipað gransking er. Men her mugu vit vænta, at fróðskaparsetrið við sínum mongu granskarum hevur eina vælroynda, interna granskingarsamskipan, sum tað kann greiða okkum frá, áðrenn tað bjóðar seg fram at samskipa onnur. Hvussu

verður t.d. granskingin á Söguvísindadeildini samskipa? Og hvussu verður granskingin í miðaldarsøgu í praksis samskipað við fólkanavnagransking á Føroyamálsdeildini og veikstreymisgransking á Náttúruvísindadeildini?

Munurin millum tað, forstjórin sjálvur hevur borið fram og orðingarnar um søvnini í tilfarinum er so stórur, at eg illa kann hugsa mær, at hetta veruliga eru orð forstjórans.

Ikki havi eg nakað kongaríki at verja, havi bert ábyrgdina av einum nærum 100 ára gomlum stovni og teimum uppgávum, landsstýri og løgting hava lati honum at taka sær av, og sum eg gjøgnum árin havi roynt at byggja hann upp til at kunna røkja. Av hesi orsök haldi eg tað vera skyldu mína at tala at, tá kongstankarnir hjá øðrum stovni um hertøkur í "sínun" umhvørvi á undarligan hátt eru komnir at standa sum uppskot forstjórans.

Tvingsilshugtøk sum samskipan og samanlegging eru vánalig surrogat fyri samskipti og samstarv, í teimum er eingin positivur samstarvsandi.

Tað samstarv, sum óivað øll halda vera ynskiligt, verður eftir mínum tykki best skipað um tað styrktu mentanardeildini. Tað mátti verið natúrliga uppgávan hjá deildarstjóranum har at skipa fyri positivum samstarvi millum stovnarnar undir mentamáladeildini og millum stovnarnar og deildina.

Heldur enn at seta arbeðsbólk at viðgera samanlegging av søvnunum undir fróðskaparsetrið farið eg at mæla Føroya Landsstýri til at lata mentanardeildini upp í hendi í samstarvi við stovnarnar at gjøgnumganga ábyrgd og uppgávur hjá stovnunum og samskiftisprocedurur við mentamáladeildina við tí fyri eyga eisini at styrkja og menna stovnarnar og betra samskipti teirra við meginfyrisingina.

Hoyvík, tann 10. apríl 1996.

Arne Thorsteinsson,
landsantikvarur.